Бүгү чүрттаның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 85 (10982) | 1979 чылдың апрель 11, среда | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 коп.

«САЛЮТ-6» — «СОЮЗ-32»: шинчилелдер уламчылавышаан

УЖУДУУШКУН БАШКАРАР ТӨП. (СЭТА). Космонавтылар Владимир Ляхов болгаш Валерий Рюмин оларның орбитада ужудуушкуну үргүлчүдевишаан.

Хүнүң улуг кезиин экипажтың медицина шинчилелинге үндүрген. Удаанымның соонда дораан-на долу шолаан байдалга хан эргилдезиниң шимчээшкинин шинчилээн. Чүректең бпоэлектрилиг идепкейлиг чоруун, тынышкынның хемчээлдерин болгаш судалдарның согарын база шинчилеп көрген. Ол шинчилелдериниң үезинде хөй функциялыг «Полином-2М» аппаратураның дузазы-биле клиникиг контрольду боттандырып чоруткан.

Хүн дургузунда космонавтылар тренажёрга болгаш велоэргометрге күш-дамыр мергежилгелерин кылып, эртем аппаратуразының ажылын хынаан.

Кежээ орбита комплекизиниче телевидение дамчыдылгазын чорудар талазы-биле харылзааның ийи сеансызын чорударын планнаан.

ССРЭ биле Францияның аразында кады ажылдажылганың программазын ёзугаар апрель 7-де болгаш 8-те «Кристалл» агрегатка космос материаловедениезиниң талазы-биле технологтуг ийи шенелдеги чоруткан. Оларның соругазы болза эвээш тыртыжыышкынның байдалдарында янзы-бүрү материалдарның хевирин алырып өөренип көөру, а ол ышкаш чартык дамчыдыкчыларны, металл каттыжыышкынларын болгаш магниттиг материалдарны алыры болур.

Экипажтың иеткелдери болгаш телеметриктиг информацияның сан-түүнери-биле алырга, «Салют-6» — «Союз-32» космос комплекизиниң иштики системалары болур-чогууру-биле ажылдап чоруур.

Владимир Ляховтуң болгаш Валерий Рюминиң кадыкшылы эки.

Чер чоогунуң орбитазында эртем шинчилелдериниң болгаш шенелделериниң программазы чедишкиниг күүсеттинип чоруур.

СЭКП обкомунуң бюрозунда, республиканың Министрлер Чөвүлелинде, профоблчөвүлелде болгаш ВЛКСМ обкомунда

ТИИЛЕКЧИЛЕРНИ ИЛЕРЕТКЕН

СЭКП обкомунуң бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели, профоблчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому республиканың автотранспорт бүдүрүлгелериниң демир-орук станцияларындан чүк сөөртүр талазы-биле март айда социалистиг чарыжының түннелдерин чугаалашкаш, доктаал хүлээп алган.

1979 чылдың март айда республиканың транспортчулары демир-орук станцияларындан 61,8 муң тонна чүктү сөөртүнүн доктаалда демдеглээш, ол болза, февральдыындан 2,7 муң тонна хөй болганын айыткан.

«Сельхозтехниканың» күркомитединиң Туран район салбырының коллективин социалистиг чарыштың тиилекчизи кылдыр санаан. Ол коллектив (эргелекчизи А. И. Шулепов, парторганизация секретары А. Я. Глуховький, местком даргазы В. Д. Титов, комсомол организациязының секретары А. С. Семашов) чүк сөөртүрүнүң планын эрткен айда 108,5 хуу күүсеткен. Ол коллективке СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, профоблчөвүлелдиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң шилчиир Кызыл тугун тывыспышаан, 150 рубль түүнүг акша-биле шаңнаан.

Тыва транспорт эргелелиниң Кызылда бирги чүк автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективи (директору Б. Н. Стрельников, парторганизация секретары Б. А. Асонычев, местком даргазы А. Т. Лаптев, комсомол организациязының секретары М. С. Тонтоев) ийиги черни эзлээн деп санаан, шилчиир вымпелди тывыспышаан, 100 рубль түүнүг акша-биле шаңнаарын шиитпирлээн. Бо АТБ демир-орук станцияларындан чүк сөөртүрүнүң ай планын 103,4 хуу күүсеткен.

Тыва транспорт эргелелиниң үшкү чүк автотранспорт бүдүрүлгезиниң, «Сельхозтехниканың» күркомитединиң, Красноярскиниң «Крайсельхозтехниказының» автомобилистериниң эки ажылдап, ай даалгазын ажыр күүсеткенин доктаалда демдеглээн.

Ынчалза-даа бүгү республика хемчээли-биле алырга, март айда демир-орук станцияларындан чүк сөөртүр план чүгле 89,6 хуу күүсеттинген. Оон түүнелинде улус ажылагыйының 6,2 муң тонна ажыг чүгү планга чедир сөөртүнмээн. Ылангыя Тыва транспорт эргелели, «Тыва совхоз тудуг» каттыжыышкыны, «Тыва тудуг», «Тыва суг тудуг», «Тыва көдээ тудуг» трестер, Чүрттаалга-коммунал ажыл-агый министерствозу, Материал-техниктиг хандырылга эргелели чүк сөөртүрүнүң план-даалгазын күүседип шыдаваан.

Чүк сөөртүр талазы-биле немелде хемчеглерни алырын, транспортчуларның социалистиг чарыжын улам калбартып, дээштиг болдуларын СЭКП Кызыл хооркомунга, райкомнарынга, хоорайкүүскомнарга, чогуур ведомстволарга, министерстволарга болгаш удуртукчуларга доктаалда дааскан.

АПРЕЛЬ 21 - КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫЛДААР

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеңиң үндезилекчизи В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 109 чылынга турааскаткан коммунистиг субботник хүнү — апрель 21-де эң-не бүдүрүкчүлүг ажылдаарын Чаа Шагаан-Арыгның тудугжулары шиитпирлээн.

Комсомолчу шалыпчы түдүтдан 700 хире кижи күш-ажылдың байырлалынга киржир, оларның колдуу боттарының тудуп турган объектилеринге ажылдап хүнзээр.

Коммунистиг субботник эрттирер штаб субботник хүнүнде чүү кылырын тодараткан. Баштайгы санаашкыннар ёзугаар алырга, тос муң ажыг рубльдиг тудугмонтаж ажылдарын кылыр. 65 өг-бүле чүрттаар бажыңның, чупар-хеп чуур комбинатның чылыдыга суг дамчыдылгазының черлеринге болгаш өске-даа объектилерге бригадалар ажылдаар. «Шагонартяжстрой» трестиң аппарадының ажылдакчылары тудуг шөлдеринге ажылдап хүнзээр. Дузалал бүдүрүлгелериниң ажылчыннары дөрт муң хире рубльдиг тудуг материалдарын дилер.

Чаа Шагаан-Арыгның тудугжулары онгу беш чылдың фондузунче 1700 рубльди шилчидер.

ҮЛҮҮН КИИРЕР

Коммунистиг субботник хүнүнде шалыпчы ажылдап турган онгу беш чылдың фондузунче хөй акша-хөреңги киирер херекте төлептиг үлүүн киирери-биле Каа-Хем районнуң ажылчы чопу кым кана ажылдаарын, чүү кылдырын тодараткан.

Совхозтарның ажыл-ишчилери часкы хову ажылдарын дүрген, эки шынарлыг чоруударынче улуг кичээнгейни салган. Ынчангаш күш-ажылдың байырлалының хүнүнде часкы тарылганы ажыл-агыйлар калбаа-биле чорудар. 1500 гектар шөлдү илиртээр, 500 гектар черни чарар. Чамдык ажыл-агыйларның ишчилери сугтарылга бугаларын септээр болгаш аштаар.

Суурларны чаагайжыдып, погаанчыдарынче чылдын-на улуг кичээнгейни салып турар. Ылаңгыя Сарыг-Сеп суурнуң чүрттакчылары бо талазы-биле элээн ажылдарны кылган, ону бо чылын уламчылаарлар. Апрель 21-ниң хүнүнде сарыг-сепчилер суурнуң тураскаалдыг черлерин, скверлерин, дыштанылга парыгын, кудумчуларны чаагайжыдар. Мерген хемден район төвүнге чедир орукту дургаар аллея кылырын шиитпирлээн. Субботник хүнүнде 600-тен эвээш эвес ыышты орта олуртур.

Күш-ажылдың байырлалынче райондан беш муң хире кижи ажылдап үнер. 54 муң рубльдиг ажылын кылыр болгаш продукциязын олар бүдүрерлер. Баштайгы санаашкын ёзугаар алырга, беш чылдың фондузунче каа-хемчилер 13 муң рубльди шилчидери көрдүнген.

ЧАҢГЫС КИЖИ ДЕГ

Коммунистиг субботник эрттирер дугайында москвачыларның эгелээшкинин Кызылдың дааранылга фабриказының коллективи хуралынга чүүлдүгүнүү деткээш, апрель 21-де чаңгыс кижи дег, бир демниг күш-ажылдың байырлалынга киржирин дугурушкан.

Фабрикага коммунистиг субботник эрттирер штаб ол хүн кым кана ажылдаарын, чеже хире продукцияны бүдүрерин санап көргеш, Нинтизи-биле 400 хире дааранылыкчы ажылдап хүнзээр. Олар тос муң рубльдиг ниити продукциязын бүдүрер, тодаргайлаарга, үш муң хире уруглар хөлөнин, хереэженнер болгаш школачылар платьелерин, ховеңнер херектээштерни болгаш өске-даа хеп аймаан даараар.

Дааранылыкчылар онгу беш чылдың фондузунче ийи мунданн эвээш эвес рубльди шилчидерин шиитпирлээн.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ СУББОТНИК ШТАБЫНЫҢ ХУРАЛЫ

Дүүн Кызылга республиканың субботник штабының хуралы болуп эртикен. Аңаа Тываның көдээ ажыл-агыйының ажыл-ишчилериниң «кызыл субботага» канчаар белеткенип турарының дугайында дыңнадыгны республиканың көдээ ажыл-агый министириниң бирги ораланчызы И. М. Сувандии кылган.

Көдээниң ажыл-ишчилериндеи субботник хүнүнде 30 муң 700 ажыг кижи ажылче үнер, оларның хөй кезии боттарының ажылдаар черлеринге ажылдаар. Ол хүн ниитизи-биле 160 муң хире рубльдиг янзы-бүрү ажылдары ыылдынар, оон 55 муң 400 рубль беш чылдың фондузунче шилчиттинер.

Ол-ла хуралга Бии-Хем болгаш Таңды районнарның субботник штабтарының ажылының дугайын дыңнааш, ленинчи субботникке ук районнарның ажылчы чоннары эки белеткенип турар деп демдеглээн.

(Бистиң корр.).

ЧОННУҢ ШЫГЖАМЫРЫНЧЕ

Хоорайның бүгү-ле ажылышчилери-биле бир домей, «Саян» универмагтың 80 кижилиг коллективи бүрүү-биле коммунистиг субботникке киржирлер. Ол хүнде субботникке шупту идепкейлиг киржир дугайын чоокта чаа эткен ниити хуралынга шиитпирлээннер. Олар кылыр ажылдарының аайы-биле аңгы-аңгы болүктерге үстүн алган, түс-түс тодаргай планнарлыг.

Ол хүн боттарынга быжыглаан участокту аштап-арыглаар, ыштар унун чугайлаар, херимнерни дозулаар, чечектер олуртур 4 клумбаларны кылыр, девискээр иштинге волейбол шөлүн тургузар, кудумчуга садыглаашкын организастаарынга хереглээр 20 столдарны будуур дээш оондаа өске ажылдарны кылырлар.

А боттарының ажылдаар черлеринге 47 садыгжы ол хүнүң нормазын ажыр күүседир дээш ажылдаарлар. Ниитизи-биле коллектив апрель 21-ниң хүнүнде 250 рубльди онгу беш чылдың фондузунче киирерин шиитпирлээн.

ҮЕНИҢ МУЗЫКАЛЫГ ЧЫЛ ДЕМДЕГЛЕЛИ

РСФСР-ниң композиторларының Москвада, Эвилелдер бажыңының Колонналыг залында, апрель 9-та ажыттынган IV съездизиниң делегаттары совет музыканың буянныг хүлээлгезин ханы билир ёзу-биле барганнар. Эрткен беш чылдың дургузунда чогаадыкчы ажыл-чорудулгазының түүнелдерин олар үндүрүп, совет музыка культуразын улам ыңай хөгжүдериниң арганларын чугаалажырлар.

Съездиниң ажылында эштер П. Н. Демичев, М. С. Соломенцев, М. В. Зимянин, партия, совет, профэвилел организацияларының, чогаадыкчы эвилелдериниң төлөлекчилери киржин турар.

Эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ның Политбюрозу составтыг хүндүлүг президиумну съездиниң делегаттары сорук киришкиниг сонгаан.

РСФСР-ниң Композиторлар эвилелиниң баштаар черниң отчет иеткелин баштаар черниң даргазы Р. К. Щедрин кылган.

Бистиң чүртүвүстүң Россия Федерациязын төлөлээн композиторларының эң күүлүг отряды бистиң уран чүүлүвүстүң партийжи болуруның принципин удуртулга болдургаш, үениң негелделеринге боттарының уран-чечен чогаадылгалары-биле төлептиг харылаан турар дээрзин долу үндезилелдиг бадыткап болур бис деп, ол чугаалаан.

Бистиң ниитилеливистиң революсчу тургузуушкунунуң, Октябрьның төөгүүлүг утказын - ханы илередириниң темазы мурнуку хевээр композиторларны хаара тудуп түүрар. Оларның кичээнгейи угланган өске эң чугула тема делегейни фашистиг кулдыыгдан адырын алган бистиң улузувустүң өндүр улуг маадырлыг чоруу-биле холбаалыг. Композиторларның чүткүлдүг ажылдан турар сөөлгү, үшкү темазы—мооң мурнунда туруп көрбээн парын сорулгаларны шиитпирлээр аңаар бистиң үевистиң кижилериниң овур-хевирин музыкага көргүзери ол болур. Ынчангаш харын музыка ол сорулгаларның дөннелинге турар ужурлуг. Композиторнуң алыс сорулгазы — болуушкуннарның нарын, шапкын солчуушкунунга иштики чорудулгаларны билип алыры, кижилериниң угаан-бодалын ооң ханызындан барын илередири болур.

Иеткелчи оон ыңай сөөлгү үеде музыка чогаадылгазының чамдык жанрларының хөгжүлдезин анализээн. Эң-не янзы-бүрү хевирлериниң симфониялыг музыказы Россия композиторларының чогаадылгазында чогуур черни эзлей берген. Ындыг чогаалдар амгы үениң чугула болуушкуннарынга дүрүм ёзугаар харыы болуп турар. Чижээ, беш чылдың эң чугу тудугларынга — Каманың кайгамчык улуг автобүдүрүлгезинге, «Атоммашка», Байкал-Амур магистралынга тураскааткан чогаалларны тургускан. Оларның баштайгы дыңнакчылары ол музыка чогаалдарының маадырлары боттары болган.

Бистиң хүннеривистиң кижизиниң овур-хевирин бодунуң музыказынга көргүзер, үе-шагның маңын нота одурларына синиктирер, даартагы хүнче көөр — композиторнуң эң чугула сорулгазы ол-дур! Ынчангаш бистиң үевиске төлептиг болуулуңар деп, иеткелчи чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Политбюрозу кежигүүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев съездиге чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтен чүректиг ханыгыдан байырлыг болгаш чогаадылганарга улуг чедишкиннерлиг болуңар деп күзээшкини съездиниң киржикчилериниге, Россия федерациязының композиторларынга ол дамчыткан.

Культураның болгаш уран чүүлүнүң эң чугула дыка хөй айтырыгларын дугайы соолгу чылларда партия биле чазак шиитпирлер хүлээп алган деп оратор чугаалаан. Культура революциязының ленинчи теориязы, уран чүүлүнүң партийжи болгаш улусчу болурунуң принциптери ол документтерде, эш Л. И. Брежневтиң чугааларында болган номнарында улам ыңай хөгжээн, сайзырангай социалистиг ниитилелдиг культурازының теориязының база практиказының кол айтырыглары чыыттынган.

Бистиң республикавыста чүрттаан хөй-хөй улустарның үнери Совет Россиниң музыказында бир демниг чаңгыланын турар. Бистер национал-хевирлериниң байлак янзы бүрү чүүлдерлиниге чоргаарланыр, делегейге алдарны шагда-ла чедип алган улуг орус музыка-биле чергелештир, шаанда боттарының профессионал музыка уран чүүлү чок чораан улустарның боттарының композиторлар школалары төөгүлүг кыска хуусаада тургустунун, өзүн хөгжөөнүге чоргаарланыр эргелиг бис.

Композиторларның, музыкантыларның чугула сорулгаларының бирээзи болза, чоннуң эстетиктиг кижилдилгезинин, ооң культуразының болгаш бедик уран-чечен сонуургалдарының хевирлеттинин тургустуларының хереэнге идепкейлиг киржири ол болур. Тургузарда, демисжирде болгаш чүрттаарда совет кижилерге музыка дузалап келген болгаш дузалаптаа турар.

Композиторлар эвилелиниң ажыл-чорудулгазының чугула болгаш буянныг талазы индустриалдыг чаа районнарга ол ышкаш кодээ черлерге музыканы идепкейлиг пропагандалаары болур. Совет Россияның музыказы өзүлдениң болгаш хөгжүлдениң аажок улуг күүзүн бодунда шиңгээткен. Бистиң ондур улуг совет чонувустүң алдары дээш ол музыканың чаа-чаа типлелгелериниң, чаа-чаа улуг чедишкиннериниң хереченнери болу бээр бис дээрзинде чигаавиг чок деп, М. С. Соломенцев түүнелинде чугаалаан.

РСФСР-ниң композиторларының IV съездизи дүүн ажылын уламчылаан.

(СЭТА).

Х. Б. Аминовка Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-ниң ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Хореография уран чүүлүн хөгжүдериниге ачы-хавыязы дээш Тываның Күрүнеңиң ырның болган танцының «Саян» ансамблиниң артизи Хийсатулла Бикбулатович Аминовка Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи хүндүлүг атты тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1979 чылдың апрель 10.

Н. А-Ш. Ондарга Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи хүндүлүг атты тыпсыр дугайында

ТЫВА АССР-ниң ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Ыры уран чүүлүн хөгжүдериниге ачы-хавыязы дээш Тываның Күрүнеңиң ырның болган танцының «Саян» ансамблиниң ыраажызы Надежда Агбан-Шыырановна Ондарга Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи хүндүлүг атты тыпсыр.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1979 чылдың апрель 10.

Валера биле Лида Монгуш-оолдар Улуг-Хем районда «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Эйлиг-Хем салбырының аныяк малчыннары. Бо өг-бүле комсомолчу путёвкабиле кадарчылай берген. Аныяк малчыннарга баштайгы үеде эзлээн бергедээшкиннер турган. Ынчалза-даа олар ону ажып эткеш, кадарган 487 сергезин багай эвес ыыш ажырган. Ынчангаш оларның семиртилгези, дүгү эки болган. Ам олар кадарган сергезин ыргыырынга белеткеп турар.

ЧУРУКТА: Валера биле Лида Монгуш-оолдар.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

Хожудап турарлар чок ажылдаар: камналга болгаш хумагалыг чорук

ШУПТУВУСКА ХАМААРЖЫР

Бистиң ниитилелдиң байлаа чеже-даа өзүп турда, улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнге болгаш чонуң амыдыралын улам чаагайжыдарынга кол чүүл — камналга болгаш хумагалыг чорук болуп артпышаан.

Чонуң байлааның рубль бүрүзүн, ажылдың шак продукцияның килограмм бүрүзүн сапаар болгаш ону чогумчалыг ажыглаар, ажыл-агыйжы эвес чорук-биле шыңгыы демиселди чорударынче СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның «Бүдүрүлге курлавырын ажыглаарын экижидериниң болгаш улус ажыл-агыйынга камналга чурумуун шыңгыырадыр дугайында» Чагаазында кыйырган. Онгу беш чылдың кол сорулгазы — бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш ажылдың шыпарын чедип алыры апарган.

Республиканың ажылчы чону беш чыл дургузунда кара металлдарның прокадын 14—16 хуу, цементин 5—6 хуу, ыяш материалдарын 12—14 хуу камнаш алыр ужурлуг. Одалгага чарыгдалдарның нормазын 3 хуу, электри болгаш одалга энергизиниң 5 хуу, автомобильдер-биле чүүк сөөртүрүнге хереглээр бензин болгаш дизель одаар чүүлдүң нормазын 8 хуу кызырары көрдүүген. Ол дээрге чүгле камналга дугайында эвес, а продукциниң бүдүрүнге материалдыг болгаш энергия курлавырларын таарыштыр ажыглаарының айтырыгларын чогаадыкчы өзү-биле шиитпирлээриниң дугайы-дыр.

Ол улуг ажылды республиканың үлетүр бүдүрүлгелериниң «Каа-Хем» разрезтин, «Тыва кобальт» комбинаттың, Тываның электри четкилериниң, даараныла фабриказының болгаш автосептелге заводунуң коллективтери цех коллективтериниң чарыжынга продукцияның шыпарын экижидериниң, чиг-этти болгаш материалдарны чогумчалыг ажыглаарының, камналга болгаш хумагалыг чорукту шыңгыырадырының дугайында айтырыгларны тургузуп эгелээн. Бүдүрүлгелерге ол айтырыгларны организакчы болгаш политиктиг ажылдың делгерекгей планнары-биле шиитпирлээр. Профсоюлелдиң комитеттери социалистиг чарыштың негелделеринге моральдыг болгаш материалдыг идиг беришкиниң хевирлерин база кирген. Чиг-этти болгаш материалдарны камнаарынга хамаарышкан айтырыгларны, сорулгаларны цехтериниң, бригадаларының ажылчыннар хуралдарынга, партия комитеттериниң, партбюроның болгаш партияның ниити хуралдарынга, бүдүрүлге хуралдарынга чугаалажып турар. Ол сорулгаларны пропагандалдарынга, таайылбырлаарынга лекторлар, политинформаторлар, пропагандистер, агитаторлар, партболуктер удуртукчулары, партия организацияларының активчилери киржип турар.

Хаана парлалгазы, коску агитацияның янзы-бүрү хевирлери камналга дээш демиселдиң сорулгаларын болгаш ол ажылдың кылдыныр турарын доктаамал чырыдар.

Камналга чурумун шыңгыырадыр болгаш Улуг Октябрьның 60 чылын күшенеп ажылчы белектерлиг уткуур дээш чарыштың кадбартыр дугайында «Тыва кобальт», сүт комбинаттарының болгаш республиканың өске-даа бүдүрүлгелериниң инициативазын СЭКП обкомунуң бюрозу деткээн болгай. Тываның электри четкилериниң коллективи 1978 чылда чүгле чаа техниканы ажыглаанындан безин 176 муң рубльдиң камналгазын алган. Кайызы-даа 15 муң квар күчүлүг синхронныг ийи компенсаторнуң төлевилээн күчүзүн шиңгээдип алганындан Аскиз—Ак-Довурак аразының электри дамчыдар шугумунуң күчүзүн 30 муң киловаттка улгаттырган. Ак-Довурак—Чадаана аразының участогунда электри дамчыдар шугумунуң күжүн 110 киловаттан 220 киловаттче шилчиткениден электри энергизының чидириг 4,2 млн. квт-шакка эвээжээн.

Чиг-этти камнаарының, пестү быжып, даараарының, оон чарыгдалын шыңгыы хайгааралга алганындан Кызылдың даараныла фабриказының коллективи 1978 чылда 500 метр материалды камнаш алган болгаш оон хөрөөжен улуска 192 платьени немей дааран, дээндан ажыр 1615 рубльдиң продукциязын сайгарган.

«Тыва кобальт», В. И. Ленин аттыг «Тыва даг-дүгү» комбинаттар, автосептелге заводу болгаш республиканың өске-даа үлетүр бүдүрүлгелери өртем-шинчилел болгаш төлевилел-конструктор организациялары-биле кады онгу беш чылдың эрткен чылдарында 1,3 млн. рубль камналгалыг 40 ажыг ажылдарны бүдүрүлгеге ажыглаары-биле киргеп.

Ынчалзажок үлетүрүнүң, транспорттың бүдүрүлгелеринде, тудуг организацияларында ажыл-агыйжы эвес, буландаар чорук-биле демисел ам-даа кошкак. Күш-ажылды кошкак организастаанындан, контроль, хыналда чогундан материалдыг курлавырларны, акша-хөрөңгин артыкка чарыгдаар чоруктар бар. Онгу беш чылдың эрткен үш чылдарында республиканың үлетүрү ниити түү 6,8 миллион рубльдин чиг-эдин, материалдарын болгаш электри энергизын артыкка чарыгдаан.

Одаар түүл үлетүрүнүң эргелелиниң бүдүрүлгелериниң бир кубометр дилиг материалдарын бүдүрүнүнге чарыгдаан турар ыяжы нормадан хөй болганындан эрткен чылын 1400 кубометр ыяшты артыкка чарыгдаан, азы оон өртээ — 23,8 муң рубль. Оон кол-ла чылдагааны— хемчеп-кескен дилиг материалдарын эвээшти бүдүрүп турарында. Ол материалдарны эрткен чылын бүдүргени ниити хемчээлдиң чүгле 32,3 хуузу болган. Хемчеп-кескен дилиг материалдарын бүдүрүнүн 42—45 хуу улгаттырар болза чылда 30 муң рубльдиң орулгазын ап болур. Ыяш кезин белетээр черлерни шын эвес ажыглаанындан ол эргелел сөөлгү үш чылда 14 муң рубльдин торгаалын төлөөн. Чүгле Ырбаның ыяш белетээр пунктузу 1976—1978 чылдарда салдадымышкындан 4,7 муң кубометрин, азы 62 муң рубльдин ыяжын чидирген.

Ындыг четпестер чурт ниитиниң үеетпүр эргелелинде, ыяш ажыл-агыйы, аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелдеринде бар.

Күш-ажылды болгаш продукция бүдүрериң кошкак организастаанындан, дериг-хөрөксөлдериниң ажыл чок туруушкунунуң, кадрларының ажылдан үнүп-киреринден болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның билиг-мергежилиниң чавызындан «Тудуг кезектери» комбинат эрткен чылын 1253 тонна цементини болгаш 43 тонна арматура кадын артыкка чарыгдаан.

Бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бедидериниң, чиг-эттиң материалдарны камнаарының кол үүлү — продукцияның шынарын үлам экижилери болгаш үрей кылыр чорукту болдурбазы.

Ынчалзажок республиканың чамдык министерстволары, ведомстволары болгаш бүдүрүлгелери продукцияның шынарын экижидериниң кичээнгейин кошкадын, хөй-хөй үрей кылышкыннарны болдурган. 1978 чылда 1200 муң кезек туйбу, 115 кубометр дилиг материалдары, эптеп-чыыр 420 кубометр демир-бетон, 13,2 тонна даг-дүгү, 257 тонна эт болгаш эт продуктулары, 1350 декалитр пиво болгаш аяктыг сукуун, 30 тонна хлеб болгаш хлеб-булочка кылыглары, 14 тонна сүт болгаш сүт продуктулары — ниитиин-биле 500 ажыг муң рубльдиң продукциязы холуттунган.

«Тудуг кезектери» комбинат, «Тыва кодээ тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар заводу, туйбу заводтары хыналда албанын эртпейн, шынары багай материалдарын тудуг шөлдериниң эккеп дүжүрүп турарындан холуттунган продукциядан карылга долузу-биле сапаттымайн турар.

Кодээ ажыл-агый техникавын «Сельхозтехниканың» күркомитединиң Кызыл-Мажалыкта, Чадаанада, Тес-Хемде салбырларында септен турарының шынарынга хомудалдар хөй. «Каа-Хем» разрезтин бүдүрүлгелерже болгаш чомга чүдүрүн чорудун турары хомүр-дажында даг породалары хөй болганындан чамдык котельняларга ооал-ондак болурунга четкен.

Күрүнеиниң Шынар демлектиг продукцияларын эвээшти бүдүрүп турар бис. РСФСР-де ортумаа-биле дээди шынарның продукциязын 10,6 хуу бүдүрүп турар болза, бисте продукция бүдүрериниң ниити хемчээлинин чүгле 1,7 хуузу күрүнеиниң Шынар демлектиг. А Кызылдың эт комбинадының, мебель фабриказының, чамдык бүдүрүлгелериниң продукциязын Шынар демлээнге киирип болурунуң аргалары бар-дыр. Магазиннерге дээди категорияның колбаса кылыгларын, үстерин, быштактарны болгаш хлеб-булочка кылыгларын бо чылын садыгаарын чедип алыр херек.

Республикада тудуг-монтаж ажылдарының хемчээли бедик. Тудутта материалдыг чарыгдалдарның үлүү 60 хуу четкен болгаш чылдың-на өзүп турар. Тудуг материалдарын, конструкцияларны камналгалыг ажыглаары чугула айтырыгның бирээзи. Эрткен чылын тудутжулар ажылынга 100 муң тонна цементини, 12 муң тонна кадны, 27 млн. кезек туйбуну, 200 муң кубометр ыяшты, 120 муң ажыг дөрбелчин метр шилди ажыглаан. Ол материалдарны чүгле 1 хуу камнаш алыр болза 48 аал чурттаар бажыңны немей кылып ап болур.

Ынай-бээр сөөртүлге, шыгжалга үеэнде цементиниң чидирин хөй. Кузовка таарыштыр чыын албайн сөөртүп турарындан чылдың-на 100 муң ажыг кезек туйбу, шилдин 15 хуузу буступ, ажыглаадан үнүп турар. Тудуг шөлдериниде арткан хөй-хөй туйбулар, дилиг материалдары, эвилдиригер бок-талы берген чыткылаар. Үрей кылышкыннарны эдери-биле хөй материалдарны артыкка чарыгдаан турар. А «Тыва тудуг» трестиң тудуг организациялары эрткен чылын 58 тонна цементини, 232 кубометр ыяш материалдарын, кара металлдарның 36 тонна прокадын нормадан артыкка чарыгдаан. Чүгле «Кызылдың тудуг» эргелел безин 70 тонна цементини, 48 кубометр ыяш материалдарын артыкка чарыгдаан.

Материалдыг курлавырларны болгаш акша-хөрөңгини артыкка чарыгдаары продукцияның бот-үнезин аартадырыга, хөй чарыгдалдарга чедирер, 1978 чылда үлетүрде продукцияның бот-үнезин 2 млн. рубльге, а капитал тудутта тудуг-монтаж ажылдарының бот-үнезин 1237 муң рубльге аартаан.

Камналга болгаш хумагалыг чорук дээш демиселге кол черни одалга болгаш энергетика курлавырлары эгелээр. Продукцияны бүдүрүнүнге оларны чежеин чарыгдаарының нормазы республиканың бүдүрүлге бүрүзүнде бар. Энергия курлавырларын республикага камнаарының организас-техниктиг хемчеглери бадылаттынган. Оларны бүдүрүлгелерде күүседип турарын хынаары-биле тускай комиссияны СЭКП обкомунуң бюрозу тургускан. Ол ажылды кылганындан 1978 чылда 4,9 млн. квт-шак электроэнергия, 6,7 муң г/кал чылыг, 292 тонна бензин болгаш 282 тонна дизель одаар үүлү камнаттынган.

Ынчалзажок чиг-эттиг, одаар үүлдү, электри болгаш чылыг энергизын, нефть продуктуларын ажыглаарының ажыктыын бедидер талазы-биле организакчы болгаш масса-политиктиг ажылды партия комитеттери, совет болгаш ажыл-агый органнары СЭКП-ниң XXV съездизиниң негелделеринге чедир чорудун шыдаваан дээрзин демдеглээри чугула. Чүгле эрткен чылын республикага 17,4 млн. квт-шак электроэнергияны, 16 муң тонна хөмүр-дашты артыкка чарыгдаан.

Ажыл-агыйжы эвес чорук-биле демиселди чүгле удуртукчулар, партия комитеттери, аңгы-аңгы коллективтер чорудар дээр болза шын эвес. Кижи бүрүзү кыдынга артпайн, аңаа киржир болза чүгле ынчан ол демисел чогуур түңнелди бээр ужурлуг.

А. ВАНЖА,
Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы.

Туркмен ССР-ниң Геология эргелелиниң нефть шинчилээр экспедициязының коллективи беш чылдың эгезинден бээр бойдус газының немелде өзүлдезин чүс миллиард кубометр чедирген. Газ шинчилекчилериниң кол күштери Мурнуу-Чөөн Каракумнарының перспективтиг девискээринде мөөңнеттинген. Даулетабадскиниң—Донмезскиниң байлак черлеринде бүгү талалыг шинчилелдерни дүрген темпилер-биле чорудуп турар.

Күш-ажылчы Алдар орденниң III чергезиниң эдилекчизи Б. А. Батыровка баштаткан № 26 өрүмнээр чер коллективи беш чылдың сөөлгү чылының онаалдазын күүседип ажылдап турар. Мурнакчы коллектив бодунуң беш чыл планын В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүндөн бээр 109 чыл аюнга чедир күүседирин хүлээнген.

ЧУРУКТА: Даулетабадскиниң № 26 өрүмнээр черинде газ күштүү-биле чер иштинден үнүп эгелээн.

А. САПАРОВТУҢ фотозу.
СЭТА-ның фотохрониказы.

СОВЕТТЕРНИҢ СЕССИЯЛАРЫ

Улус депутаттарының чер-чер Советтериниң хөй талалыг ажыл-чорудулгазында кол черни Советтериниң сессиялары ээлеп турар. Ол болза Конституция өзугаар доктааттынган чурумнаргы болгаш хуусааларгы чугула ажыл-чорудулга болур.

Тыва АССР-ниң улус депутаттарының чер-чер Советтери 1978 чылда боттарының сессияларын республиканың Конституциязында доктааттынган саннарын болгаш хуусаалаарын өзугаар колдуунда эрттиргилээн. Бүгү чер-чер Советтери 628 сессияларны эрттирген болгаш оларга улус ажыл-агыйының, социал-культура тургузуушкунунуң 1353 айтырыгларын чугаалашкан. Бир эвес чер-чер Советтериниң сессияларынга чугаалажып көрүп, шиитпирлеп турган айтырыгларны хандыр анализтеп көөр болза, оларның боттарының девискээрлериниге ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң, чонуң амыдырал хандырылгазының айтырыгларын удуртуп башкарарынга Советтериниң ролюнуң дыка бедээнин хереглеп турар.

Советтериниң сессияларынга чугаалажып турар хөй талалыг айтырыгларны белеткээриниге доктаамал комиссияларны, депутаттарны болгаш хөй-ниити организацияларын киириштирип турары калбарган. Сессияларга депутаттарның санал бээри идепкейжээн болгаш оларның ниити санынга онааштыр алырга, 1977 чылда 67,4 хуу турганындан 1978 чылда 70 хуу четкен. Сессияларның ажылынга депутаттарның киржилгези Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Кызыл, Бии-Хем болгаш чамдык өске-даа районнарның чер-чер Советтеринде көскүзү-биле идепкейжээн.

Советтериниң сессияларынга депутаттарның негелделери болза эргелел органнарының болгаш эрге-дужаалдыг кижилериниң ажыл-чорудулгаларын контрольдаарының дээштиг хевири болур. Улус депутаттарының чер-чер Советтериниң депутаттары хоойлуда быжыглаттынган ол эргелерин удаа-дараа ажыглап турар апарган. Чер-чер Советтериниң сессияларынга 1978 чылда депутаттар 183 негелделерни тургускан. Ол болза 1977 чылдаазынан элээн хөй болуп турар. Депутаттың негелде салыр эргезин Тес-Хем, Барыын-Хемчик болгаш Кызыл районнарның Советтеринде элээн калбаа-биле ажыглап турар апарган. Депутаттарның харылаарын негээн айтырыглары ажыл-агыйның, культураның болгаш хандырылганың хөй янзы хевирлеринге хамааржып турар. Депутаттарның сессияга тургускан негелделериниң, шугумчелдериниң болгаш саналдарының база ол ышкаш Советтериниң сессияларының шиитпирлериниң, сонгукчуларның чагыгларының канчаар күүседтинип турарын Каа-Хем, Кызыл район Советтериниң күүскомнары сессияларга доктаамал дыңнадып турар.

Моң-биле чергелештир республиканың чер-чер Советтериниң сессияларын белеткеп болгаш эрттирип турарының практиказында четпестер барын демдеглээри чугула. Эрзин районнуң Бай-Даг, Сарыг-Булун, Тес-Хем районнуң Чыргаланды, Таңды районнуң Межегей, Бай-Хаак, Чөөн-Хемчик районнуң Сүт-Хөл, Хөрүм-Даг кодээ Советтериниң чамдык сессиялары депутаттарның эвээш санныг киржилгези-биле, чугаалажыр айтырыгларын ханы анализ болгаш тогуур белеткел чокка эрттирип турар. Мөңгүн-Тайга, Таңды, Тес-Хем болгаш Улуг-Хем районнарның чер-чер Советтериниң сессияларынга депутаттарның санал бээри мурнунда чылдан эвээжээн. Ак-Довурак, Чадаана, Туран хоорай Советтериниң, Хөву-Аксы суур Совединиң сессияларынга чыл дургузунда чаңгыс-даа депутат негелде салыр эргезин ажыглаваан болуп турар. Чамдык кодээ Советтериниң күүскомнары сессияларга чугаалажыр айтырыгларны белеткээриниге доктаамал комиссияларны, активтерни ам-даа эвээш киириштирип турар.

Республиканың улус депутаттарының чер-чер Советтериниң 1978 чылда боттарының сессияларын белеткеп база эрттирип келгениниң байдалын алгаш көөрге, Советтериниң ажылының эң чугула бо хевирин бедик деңнелге чорударынче чамдык район, хоорай, суур болгаш кодээ Советтериниң күүскомнары ам-даа чогуур кичээнгейин салбайн турарын көргүзүп турар-дыр. Ынчангаш Советтериниң чыл дургузунда чорудуп келген организас-массалыг ажылдарының түңнелин үндүрүп тура, Совет болгаш оон күүсекчи комитети бүрүзү сессияларны белеткээриниң болгаш эрттирериниң арга-методтарын улам сайырангайжыдарынче оныа кичээнгейин салыры, сессияларның хүлээп ап турар шиитпирлериниң ыяап-ла күүсеттинген турарын чедип алыры чугула болуп турар.

Чер-чер Советтериниң сессия ажылдарын бедик деңнелге организастаарынга, ол ажылга Советтериниң депутаттарының болгаш доктаамал комиссияларының киржилгезин калбартып, оларның ажыл-чорудулгазын дүүштүрүп башкарарынга күүсекчи комитеттериниң ролю улуг дээрзин барымдаалаары чугула. Моон ужурунда ылаңгыя Кызыл хоорай болгаш районнар Советтериниң күүсекчи комитеттери, оларның аппараттары боттарының девискээрлериниде чер-чер Советтериниң сессия ажылын доктаамал контрольга алыры, илереттинген четпестерни дарый чайладыры — Советтериниң бүгү ажыл-чорудулгазынга улуг идиг болур.

К. ДАНЗЫН-ООЛ,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң инструктору.

СОРУК КИИРДИ

Бистиң хойжу бригаданың малчыннары 1978 чылда шалыпчы ажылдап, кижи бүрүзү бодунуң социалистиг хүлээлгезин ажыр күүсеткен. Мен база-ла сөөлгү чылдарда дуржулгалыг эш-өөрнүң аргасүмезин ажыглап тургаш, хойдан чаш төл, дүк алыр талазы-биле хүлээлгемни күүседип келдим. Эрткен чылын мээң коданым эң-не «дүжүт-күр» болган: төрүүр үүс хойдан 111 хураганны алгаш, совхозка чемпион болдум. Бо чылгы көргүзүүм база-ла эки. Ам төрээн 438 хоюмнуң хураганнары шупту менди.

Бо чыл мээң амыдыралымга уттундурбас болуушкунунуң чылы болду. Чоокта чаа бистиң чуртувустуң найысылалы Москва хоорайга барып, Улус ажыл-агыйының чедишкиниериниң делгелгезин көрүп, Звездный хоорайда космонавтылар-биле ужуражып, оларның-биле кады чурукка тырттырар аас-кежиктиг болдум.

Баштайгы космонавт Ю. Гагарин аттыг вымпелди социалистиг чарыштың типлекчилеринге тыпсырыы шиитпирлээн болгай. Бистиң Биче-Тей хойжу бригадавыс ол вымпелди чаалап ап шыдаан. Ынчангаш мен бригадиривис Ооржак Кан-оол база хойжу Мөңгүш Мынчал үжээлээн ол вымпелди барып ап чораанывыс ол.

Чурттуң янзы-бүрү булуңнарындан келген 300 ажыг мурнакчылар космонавтылардың хоорайын сонуургап көрдүвүс. Моон мурнунда Саян сыныг ажыл көрбээн малчын кижи бо бүгүнү көргеш, сагыш-сеткилим дыка-ла өөрдү, бодумну улам-на хөй-аът кирди. Вымпелди бригадага эккелгеш, көргеш, билгеш үүлдериниси хойжу эш-өөрге чугаалап бердивис. Бо чүгле мени эвес, хойжу бүрүзүн улам сорук киргеп.

О. МАНДАКХАА,
хойжу.

Чер ажылының бедик культуразы дээш

БОТТУГ ДУЗАНЫ ЧЕДИРБИШААН

Республиканың агрохимиктиг лабораториязының ажылдакчылары кодээнің ажылышчилери-биле кады беш чылдың дөртү чылының дүжүдүнүң дугайында улуг сагышты салып турар. Ону лабораторияның коллективиниң 1979 чылда алган социалистиг хүлээлгезинден көрүп болур: республиканың чеди совхозунга 60 муң гектар шөлдүң хөрөңнүнүң агрохимиктиг шинчилелин чорудар, хөрөңнерниң, чемнерниң чемшчидилгелериниң база мал чемнериниң 45 муң анализин кылыр. Бо дээрге агрохимлабораторияның ажылдакчыларының хүн, шак бүрүзүнде чорудуп турар ажылдарының чүгле эвээш кезээдир.

Лаборатория тургустунгандан бээр он үш чыл болган. Ол үениң дургузунда агрохимлаборатория минералдыг чемшчидилгелерни одуругларга төгерин шиңгээдир талазы-биле улуг ажылды чоруткан. Ол чорук гектар черден ортумаа-биле тараалардың 2-3 центнер немелде дүжүдүн алырының аргазын берген. Органиктиг чемшчидилгелерни кунуруун шөлдерине төп ажыглаарынче база-ла улуг кичээнгейни салган. Оон түңнелинде малга хереглээр чулуктуг чемнер бүдүрери көвүдээн.

Эрткен чылдарда-даа ышкаш, бо кызыын база-ла лабораторияның бүгү ажылдакчылары дүжүткүр чорукту бедидер дээш, чемшчидилгелерни, үнүш камгалалының химиктиг үүлдерин ажыглаар талазы-биле ажыл-агыйларның агрономнарының, хову бригадаларының бригадирлериниң семинарын эрттиргилээн. Ындыг семинарларны республиканың чеди районунга кылган, аңаа киржикчилер теоретиктиг лекциялар дыңнаарындан аңгыда, чурттуң улам сорук киргеп.

Республиканың агрохимиктиг лабораториязының ажылдакчылары бо чылын часкы тарылгазында районнарга база улуг-улуг ажыл-агыйларга доктаамал турар болгаш кодээ ишчилериниң чемшчидилгелерни ажыглаарынга, тараа, ногаа база мал чеми культураларның дүжүттүүн бедидери-биле лабораторияның ажылдан кылган хемчеглерни боттандырарынга практиктиг дузаны чедирер. Олар шөлдерже үнериниге ажыл-херекчи белеткелди амдыгааштан чоруда берген.

— Тарылга шөлдерин, оларның структуразын база хөрөңнүүн үнүш-дүжүткүрүн бедидериниң аргаларын өөренири-биле холбашкан ажылдардан аңгыда, мал чемнерин шинчилээриниң хемчеглерни база чорудуп турар бис—деп, агрохимлабораторияның эргелекчизи Донна Гурьяновна Серякова чугаалады. — Чижээ, бо кышка арткан мал чемнерин шинчилеп көөру ам дооступ тур. Бо талазы-биле бистиң берген сүмелеривисти күүседирин хайгаарап, чем белеткээр цехтериниң ажылын, малдарның чем рационунга химиктиг немелдерин ажыглаарын контрольдап турар бис.

Ю. ЕГОШИН.

Күш-ажылчы Алдар орденниң үшкү чергезиниң эдилекчизи Федор Ондарович Байыр-оол Сельхозтехниканың күркомитединде машина-трактор мастерскаязында үр уеде септекчилеп ажылдап турар. Ол мурнакчы коммунист хүн нормазын доктаамал аныр күүседип чаңчыкан.

ЧУРУКТА: Ф. Байыр-оол.
В. КАРА-САЛДЫҢ фотозу.

Чагаалар допчулалы

ХАМЫК УЖУР САННАРДА ЭВЕС

Бистиң республиканың девискээринде частың ортан айы эгелээн-даа бол, кыштың хары, частың аактыг тыныжы салдынмаан, мал ажылында бергелер ам-даа хевээр туруп турар. Республиканың кайы-даа районнарында ажыл-агыйлар ниитиниң малын чаңгыс-даа башты хоратнайп, чаш төлду бүрүү-биле камгалап алыры дээш малчыннарның болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа ажылдакчыларының күжепишкининг ажылдап турарының, оларның арга-дуржулгазының дугайында, оон аңгыда четпестерни шүгүмчүлээн хөй-хөй чагаалар хүн бүрүде бистиң редакцияга кээп турар. Оларның чамдыктарының допчулалын кылдывыс.

Өвүрден бижикчи Мадон Мөңгүштүң «Серлиг чоогада малчын» деп эгелиг чагаазында ол районуң мурнакчы малчыны Күдер-оол Куулар-ның ажыл-ижиниң дугайын бижээн. К. Куулар эрткен чылын төрүүр 100 хойдан 115 хураганны камгалап алган. Бо чылын ол төрүүр 100 хойдан 120 хураганны алыр деп бедиткен социалистиг хүлээлгелиг ажылдан турар. Оон кодаңында мал чеминиң курлавыры четчир, тургузу азыраш турар хойлар чок, шупшуузуңүн күжү шыырак.

Тес-Хем районда «О. Шынаа» совхозтуң мурнакчы малчыны Э. Шойдар бо чылын кыштаанның септелгезин оон кежер бетинде кылын алырын база чайын 15 тонна сигенни кезин белеткээрин хүлээгеп деп, Саидан Танов редакцияга дыңнаткан.

«Барлык» совхозтуң Хөндеген салбырында өшкү кадарчызы Сагды Күжүгет Делег-Хөл деп ырак черде чурттап, алды чыл улай багай эвес көргүзүүлерлиг ажылдан келген. Эрткен чылын ол төрүүр 100 өшкүден 100 анайны камгалап алган, салбырда малчыннар аразында социалистиг чарышка типлекчи болганын аныяк бижикчи А. Үержаа бижип турар.

Кодээ бижикчи П. Чүлдумнуң чагаазындан: «Кызыл районда «Тере-Хөл» совхозтуң хоочун малчыны Шоончур Доржу дыка хөй чылдарда малчыннан келген. Сөөлгү үеде ол чылгычылап киргеп. Ш. Доржу — чылгычы, эрес анчы-даа. Ол бо чылын 7 улуг бөрүү өлүргеп».

Ыраккы Мөңгүн-Тайгада сарлык кадарчызы С. Дугаржап бодунуң чагаазында «Малчын» совхозтуң удуртукчуларының болгаш кижи эмчилериниң малчыннарга кончуг ховар кээп турарын хомудан бижээн. Ол-ла райондан бижикчи И. Успун-Доржу «Малчын» совхозтуң хой ажылында чамдык четпестерни айыткан. Ол ажыл-агый күрүнеге дүк планын чылдан чылче күүсеттейн келгениниң бир кол чылдаганы хойнуң кышкы кажаалаарының дыкпыш, тар боолу турарында. Ол совхоз орай-хенче хураганнарны күзүн кыш ажын шыдавас дээш кончуг чиик өртекке (бир башты 5 рубльге) садып турганын, ниитиниң малының баш санын өстүрериниге ол чорук улуг когаралды чедиргенин эш Успун-Доржу хомудал-биле бижээн.

Чамдык мурнакчы малчыннарның ажыл-ишчи чедишкиниерин Өвүрден Т. Дамбажык, Барыын-Хемчиктен А. Мөңгүш олар «Хараганыг Сайырда», «Күзел күштүг» деп эгелиг чурумалдарынга бижигилээн.

А. АРАПЧӨР.

БӨМБУРЗЕКТИН СУДАЛЫ

СЭТА-НЫҢ КОРРЕСПОНДЕНТИЛЕРИ ДЫҢНАДЫП ТУР

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: шахтёрларның чедиишкиннери

Донда-Ростовтан дамчытканы:

«Гуковуголь» хаттыжмышкыныныҢ Ленинчи комсомолдуҢ 60 чылы аттыг шахтазында В. КузменковтуҢ бригадазы бедик көргәүгүү чедиҢ алган—әлчәгде 1000 тонна хөмүрү казып үндүрүп шыдаан.

Бо бүдүрүлгенин түгеллий ай бурунгаар ажыглалга кирген ужурда чедиишкин чиик болбаан. Бүдүрүлгенин әге үеинде аныык коллектив әләәш әрес бергелерге таварышпаан.

— БистиҢ кол курлавырыс—«Донбасс» дәәр тывыш комплекизинин бүдүрүкүлүүн долузу-биле ажыглаары—деп, В. Кузменков чугаалаар.—Шахтёр бүрүзү холушкак мергежилдиг болуруне түткүлдүг. Ажылчыннарның таартыкчы саналдарынын ачызында техниканың үүргези улгаткан. ССРӘ-ниҢ Дәәди Советинте сонгулдалар хүнүн таварыштыр шахта коллективи пландан ажыр аллы муҢ тонна хөгүр бәрин хүләәвген турда, оон хөй кезин бистиҢ бригадавыс берген.

Аныык бүдүрүлгенин шахтёрлары бо чылын бир миллион тоннадан әләәш әрес антрацитта бәрин хүләәнген.

КАЗАХСТАН: кур чер—электри станцияларының чурту

Сут чылдыр чаа котёлду ажыглалга киргени-биле республикада чылыг энергизының әҢ улуг бүдүрүкүүү Павлодарда ЧӘТ-3 болу берген. Ол чылыглыг электри топчүдүлгези үс муҢ чурттакчылыг әлүүн каш микрорайоннары чылыг сугбиле хандырып турар. Сөөлгү чылдарда Целиноградта, Рудныйда, Аркалыкта болган оске-даа хоорайларда улуг-улуг чылыглыг электри топчүдүлгелери тургустунгулаан. Целиноградта күчүүг ийи ЧӘТ туттунуп турар.

Бүдүрүлгелерин болгаш чурттакчы чонну чылыглыг энергия-биле хандырарының топчүдүлгези кур чер областында калбаабиле аайлаттынып турар. Бүгү-ле үлетпүр белдирлери, совхозтарның, колхозтарның суурлары каттышкан энергия системазында хоштунган.

ЭкибастузтуҢ бирәәзи-ле дөрт миллион киловатт күчүлүг дөрт ГРӘС-териҢ тургустунар болбаазын комплекстиҢ тудуу калбарган.

ЛАТВИЯ: цехтен завод өзүп кәәр

Руда порошогу әзилдирер металлургия цеги ажылдап әгеләәнден бәәр Ригада электри машиналары бүдүрер завод әлүүн хөй янзы кылыглар бүдүреринден ойталавас болган. Ол цехтиҢ ачызында бүдүрүлге әрткен чылын муҢ-муҢ тонна кара болгаш өҢнуг металлдарны, шуткумалдарны болгаш прокатты камнап алган. Ук бүдүрүлгениҢ кылып үндүргени металл-керамиктиг кылыглары быжыг талазы-биле болгаш өртәәниҢ чиигиби-ле ылгалын турар. Металл-керамика талазы-биле заводтуҢ тускай әртемнигдери порошоктан металл әзилдирерде шуткуттунуп үнер кылыгның шынарынче баш бурунгаар улуг кичәәнгей салып турарлар.

Беш чылдың төнчүзүнде маңаа порошок металлургиязының бүдүрүлге адырларын хандырар төп тургустунар, быжыг болгаш чиик өртектиг кылыглар бүдүрери алды катап көвүдәр.

ЭСТОНИЯ: эстон мореактарның шалыпчы рейстери

Таллиннде садыгның далай портунуҢ радиозу ол хүн диспетчериниҢ оизагай медәәзин дыңнаткан: «Судно чүүгүн шалыпчы әзу-биле дүжүрүшкени әәш «Иоханес Лаурисстинин» далайжыдарынга бөрүп четтирдинис. Дараазында рейске оларның чедишкиниг болурун күзединис».

Ол аажок улуг судноНуҢ чүүгүн графиктен орапчок әрте дүжүргеи. Порт ажылчыннарынга судноНуҢ экипажы дузалаан, ол ышкаш демир-орукчулар база, ынчанмайын канчаар: судноларны кыска хуусада чүдүрер болгаш дүжүрер талазы-биле оларның аразында социалистиг чарыштың хөрээзин чардыгаан-на болгай. Кады ажылдажылганың ол конвейери төргүүн ажылдаан. Докерлер биле демир-орукчулар вагоннарны баш бурунгаар белеткеп алганнар, чүүк дүжүрүлгеан судно—вагон деп дөрт арга-биле чоруттунган. Ол ажылга далайжылар база шеңкейлиг киришкеннер.

(СӘТА).

ПЕКИННИҢ АВАНТЮРИЗМИ

СОФИЯ. Совет Эвилели биле Кыдат Улус Республиканың аразында найырал, эвилел болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында кереэниҢ хуусаазын уза́ннас дугайында Пекиннин шиитпирин болгар улус улуг киленнәәшкин-биле уткаан. Ол акт болза социализм делегейниге удур амгы кыдат удуртулганың демиселин улам-на айылдыг өскүдүп турары ол болур деп, БКП ТК-ның органы «Работническо дело» солуп бижәән.

Ол антисовет хөделиишкинин утказы мырынай илдең деп солуп бижәән. Ол хөделиишкин делегейнин дүшкүүрлүг чоруун күштелдиреринче Совет Эвилелинге болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске чурттарынга удур демиселдиҢ калбак фронтузуп тургузарынче улганган.

Пекиннин шиитпири — ол болза антисовет, антисоциалистиг үндезинге Барыын чүктүҢ әҢ-не реаксылыг бөлүктери-биле эвилелди быжыглаарының айылдыг оруубиле чоруурун уламчылаарынче кыдат удуртулганың белеңип көргүзер ужурлуг империализмге чаа мөгейиишкин болур дээрзинге кандыг-даа чигзиниг турбас.

Аныык Кыдат Улус Республикага байдал дүшкүүрлүг болгаш нарын бооп турар үеде Совет Эвилели-биле найырал, эвилел болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында керээни чарганы КУР-га бодунуҢ төөгүлүг ужурдузазының талазы-биле улуг деткимче болган. Керээ-биле кады әлүүн каш экономиктиг дутуржулгаларны база чарган. Оон-биле аныык күрүнеин болдунуп болур империалистиг агрессиядан камгалаарынга-даа, чаа амыдыралды чедиишкиниг тургузарынгаа бүгү таарымчалыг байдалды тургускан турган.

Пекиннин удуртулгазының шиитпирин кыдат улустуҢ тура-соруунга болгаш эргеажыктарынга удурланыштыр хүләәп алганынга чигзиниг турбас. Социалистиг Вьетнамга удур боо-чепсектиг араатанызыг агрессияның соонда улуг күрүнезирек, антисовет болгаш империализмниҢ талазында политикаже Пекиннин улам-на ханыап киргени илдең.

70 чылдарның эгезинде найырал, эвилел болгаш бот-боттарынга дузалажылга дугайында совет-кыдат керээ бар болганынга сылдаглаап, күштү ажыглаваазының дугайында керээни болгаш халдашпазының дугайында керээни чарар дугайында совет саналдарны Пекин хүләәп албаан. Амгы үеде Кыдат ол керээниҢ хуусаазын уздырыдын ойталаан. Ол чорук Пекин удуртулганың совет-кыдат харылзаалары улам ынай нарыладыгынче, делегей империализми-биле улам быжыг эвилелди тургузарынче илдең-не чүткүп турарының дугайын херечилел турар. Тайбыңның хөрөзүнге онза айылдыг ол авантюрисчи угланышкынны бүгү деңшилгелиг кижи төрелгеген шиитпирлин-биле буруу шапкан. Оон уржуктары дәәш харысалга оон инициаторлары болгаш күүседикчилери болур Пекиннин амгы удуртукчуларынга долузу-биле онаажыр деп, түнелиннде «Работническо дело» бижәән.

(СӘТА).

БРАЗИЛИЯНЫҢ КОММУНИСТЕРИНИҢ СОРУЛГАЛАРЫ

БРАЗИЛИА. (СӘТА). Бразилияның Компартиязы чуртка демократияны катап тургузар дәәш, национал хамаарышпас чорук болгаш социал-экономиктиг деңшилге дәәш чайгылыш чокка демисежин турар. Оон күжү болза ажылчы чоннар-биле, чүүҢ-даа мурнунда ажылчын аңгы-биле оон сырый харылзаалыында, пролетар интернационализминиҢ принциптеринге оон шынчызында болур деп, «Журнал ди Бразилиа» дәәр бразил солунга интервьюзунга БКП ТК-ның Чиргине секретары Луис Карлос Престес онзалап демдегләән.

Амгы үеде БКП бодунуҢ ажыл-чорудулгазын ажык болдурар дәәш демисежин турар деп, ол чугаалаан. Бразилияга чаа, молчулгеден хостуг пинтилелди тургузар дәәш демиселге Компартиязының каттыжар деп турар бүгү-ле деңшилгелиг күштери оны деткип турар.

Бразилияның экономиктиг болгаш иштики политиктиг байдалынга доктаагаш, социал чөрүүлдәәлерни улам ынай чидиглендиреринге чедирип турар инфляцияның өзүлдезин, амыдыралга хөрөк барааннарның өртәәниҢ улгатканын болгаш ажыл чок чоруктуҢ көвүдәәнин чиргине секретарь демдегләән.

УлустуҢ калбак массаларының демисели нарын байдаларда бооп турар деп онзалап айыткаш, Луис Карлос Престес ук демиселдиҢ өзүн турарын демдегләән. Амгы үе-чадада кол соруга болза бүгү демократтыг күштерниҢ чаңгыс эвин чедип алыры, оларның ажыл-чорудулгазының толаргай дүүштүрүлгезин, чүүҢ-даа мурнунда ажылчын аңгының шимчәәшкини-биле дүүштүрүлгени чедип алыры болур деп, ол чугаалаан. Бразил демократтыг шимчәәшкин дәәр оппозистиг партияның ажыл-чорудулгазының чугулазын ол онзалап демдегләән болгаш реаксылыг күштериҢ оон хүрәәлеңге чарылдырышкынны болдурар дәән оралдажымышкының буруу шапкан.

ЭФИОП РЕВОЛЮЦИЯНЫҢ ЧАА ҮЕ-ЧАДАЗЫ

АДДИС-АБЕБА. (СӘТА). Эфиоп революцияны базарының планнарындан делегей империализми ойталавайн турар. Эфиопияга болгаш өске-даа деңшилгелиг чурттарга удур чаа сулчәәлерни ол белеткеп турар. Оон кем-буруулуг бодалдары оон чаа эвилелчизи болур реаксылыг кыдат удуртулганың Вьетнамга удур агрессиязында-даа, Палестинаның араб улузунга, ол кавының өске-даа улустарынга удур угланган Чоокку Чоон чүкте оон хоралакчы хөделиишкиннериниде-даа илереп турар. Болдунуп болур ажык агрессияга болгаш иштики реакцияның хөделиишкиннеринге ойтур шавыышкынны бәәри-биле эфиоп революция доктаамал дайынчы белен турар ужурлуг.

38 чыл бурунгаар итали фашистиг әжелекчилерни эфиоп улустуҢ тиилеп алганының хүнү-биле холбаштыр нацияга кыйгырыг үндүрүп тура, ол дугайын Эфиопияның түр шериг административтиг чөвүлелдиҢ даргазы Менгисту Хайле Мариам медегләән. Оон-биле холбаштыр, ынчан Эфиопияның национал тускай догунаан чоруун ажыы-биле болгаш шиитпирлиннеп биле камгалап турган әвәәш чурттарның аразында Совет Эвилели кирген деп, ол демдегләән.

Делегейде баштайгы социалистиг күрүнеин — ССРӘ-нин тургустунганы империализмге күштүг согугну берген. Оон улегерин хөй чурттар әдерген болгаш амдаа әдерип турар деп, ук чөвүлелдиҢ даргазы демдегләән.

Эфиоп революция амгы үеде бодунуҢ хөгжүддезинин әҢ-не харыысалгалыг үе-чадазын чурттап әртип турар. Социалистиг экономиканың үндезини болур аар индустрияны тургузарынче соонда шилчин кирери-биле чүүҢ-даа мурнунда күжениишкиннерни кодаа ажыл-агый бүдүрүлгезин кедүреринче мөөнүүр ужурлуг. Ол сорулганы массаларның политиктиг бедик медерелдиг чоруу чокта, чуртта бижик билбес чорукту дүрген узуткавайн, ажылчы чоннарның ниити билиг деңнелин бедитпейн, экономиканың янзы-бүрү адырларынга хөй саныг бедик мергежилдиг кадрларны белеткевейн шиитпирлеп болбас деп, Менгисту Хайле Мариам чугаалаан.

ҮЕР-БИЛЕ ДЕМИСЕЛ

ВАРШАВА. ПАП агентилелдиҢ дыңнатканы-биле алырга, Нарев, Буг болгаш өске-даа хемнериҢ часкы үерләәшкининден Польшаның чамдык воеводстволарын суг алгаш баргаН. Үерләәшкин-биле демиселди чурттакчы чон-биле кады шериг кезектери чорудун, чурттакчы чонну өскәәр көжүрүп, плотиналарны улгаттырып, сутта алыскан черлерден үнелиг дериг-хөрөкселдерни өскәәр сөөртүп турар.

Үер болган черлерге ПКАП ТК-ның Бирги секретары Э. Герек болгаш ПҮР-нүн Министрлер ЧөвүлелиниҢ Даргазы П. Ярошевич чорааннар.

(СӘТА).

ПНОМПЕНЬНИҢ КАТАП ТУРГУЗУУШ КУНУ

ТОКИО. (СӘТА). «Пол ПоттуҢ кем-буруулуг әзу-чурумунуҢ чоруткан шолүлге черлериниҢ әән келген кампучи найысылалдың ажылчы чоннары Пномпеньни катап тургузар, чурттакчы чоннуҢ амыдыралынга таарымчалыг байдалды тургузар дәәш кызымаккай ажылдан турар. Бүгү чурт-биле бир дөмей найысылал улуг аар-бергелерге таварышкан. Дөрт чыл дургузунда Пол ПоттуҢ бөлүү ону әәнкуруг хоорай болдурупкан» —деп, япон коммунистериҢ «Акахата» солунунуҢ Пномпеньде корреспондентизи бижәән.

Реаксылыг әзу-чурумнуҢ чагырып турган хүннеринде ПномпеньниҢ чурттакчы чону он муҢ кижиден ашпайн турган. Оон чурттакчыларының кол кезиин кодаа районнарже күш-биле үндүр шолүпкен турган.

Пол ПоттуҢ шаажылакчылары чүгле бүдүрүлгелерни болгаш албан черлерин узуткап турган эвес, харын культураның бурунгу тураскаалдарын үрегдеп турганнар. Хоорайның чөөн кезәәнде сураглыг суурганы олар үрегдеп каан. «Кара-бажың болгаш улус шаажылап өлүрер чер кыдыр ажыглап турган школаларның бирәәзинге янзы-бүрү дуганнардан чыып әкелген хөй саныг бурунгу чес аяк-саваны көрген бис. Илереттинин келгени-биле алырга, Пол ПоттуҢ болгаш Иенг СариниҢ тураскаалдарын олардан кылырынче туттуруп хоругдаттырганнарны албадап турган»—деп, япон журналист бижәән.

Пномпеньден атказлап тура Пол ПоттуҢ солдаттары кыдат чөвүлекчилериҢ айтышкыны-биле хөй саныг бажынларны, үлетпүр бүдүрүлгелерни, магазиннерни болгаш әмнелгелерни үрәән. Вьетнам девискәәрден дезип үнүп тура кыдат әжелекчилер база ыңдыг болганнар деп, солун онзалап демдегләән.

ПномпеньниҢ чурттакчылары ам электростанцилы, хоорайның әләән каш бүдүрүлгелерин, магазиннерни болгаш школаларны катап тургузуп алганнар. Дедир әән кәән турар чурттакчы чонну азып-чем продуктулары-биле болгаш баштайгы хереглелдиг барааннары-биле хандырар дәәш хоорайның әрге-чагырганы улуг куженнишкини үндүрүп турар. План өзүгаар найысылалдың чурттакчы чону 500 муҢ кижи чедер деп, «Акахата» бижәән. ПномпеньниҢ чурттакчылары оларның хоорайы—чаа Кампучияның найысылалы—удавас долу амыдырал-биле чурттап әгелей бәәр дәәрзинге бүзүреп турарлар.

ИРАНДА БАЙДАЛ

ТЕГЕРАН. (СӘТА). ИрандаИслам революциязының удуртукчузу аятолла Хомейни Кумага чүве чугаалап тура, Каттышкан Штаттарның политиказын шыңгыы шүгүмчүлүүн. АКШ болза Иранга удур хоннүгүлүг кылбышаан, боттарының өмзөржикчилериниҢ дузазы-биле чурттуҢ янзы-бүрү районнарынга корум-чурум үрәәшкиннерин болдуруп турар деп, ол өнзалап демдегләән.

Шахтың әзу-чурумунуҢ бедик дужаалдыг алды офицерлерин шаажылап өлүргениниҢ дугайын Тегеранда чарлаан. Оларның аразында амгы үеде тарадыпкан хаан гвардиязының командылал албан дужаалынга чораан генерал Амини-Афшар бар. Неджефабадка болгаш Исфаханга массалыг хөделиишкиннерни каржы-дошкуну-биле басканы дәәш өну буруудаткан. Мурнунда Тегеранның полициязының начальниги бооп турган, сентябрь 8-тиҢ «кара пятницазында» чыскаалганнарны кәәргел чокка боолаар деп дужаалды берип турган генерал Молави Талеганини база өлүрүп шаажылаан. Ынчан хөй муҢ кижи өлүткен. Мурнунда премьер-министр чораан Ховейда чоокку хүннерде судталыр.

Иранның иштики херектер министри Сайед ДжавадиниҢ дыңнатканы-биле алырга, Конституция ассамблеязынга сонгулдаларны июнь 1-де чорудар. Найысылалдың «Аяндеган» солунга бодунуҢ интервьюзунга ассамблеяның әргези-биле, анаа чорудар сонгулдаларның чуруму-биле, сонгулда мурнунуҢ кампаниязынга политиктиг партияларның киржилгези-биле холбашкан бүгү айтырыгларны амгы үедеИслам революстуг чөвүлел чугаалажып көрүп турар деп, ол медегләән. Чоокку үеде Иранның чаа Конституциязының төлевилелин бүгү улус чугаалажып көөр кылдыр парлаар болгаш оон соонда Конституция ассамблеязынга чугаалажып көөрү-биле болгаш бадылаары-биле киирер.

Палестинаның араб улузунуҢ болгаш өске-даа араб улустарның эргелерин кызыгаарлап турар Египет биле ИзраильдиҢ чаңгыс талалыг дугуржулгазынга удурланган чыскаал Вашингтонда Ак бажыңның чанынга болган. Ол чыскаалды араб уксалыг американнар болгаш АКШ-та өөренип турар араб студентилер организастап чоруткан.

ЧУРУКТА: чыскаалганнарның лозуңунда «Палестинага хосталганы тыпсыр» деп бижәән.

ЮПИ—СӘТА-ның фотозу.

ҮЕНИҢ НЕГЕЛДЕЗИНГЕ ДҮҮШТҮР

БРЮССЕЛЬ. (СӘТА-ның корр.). Бельгияның найысылалынга Европаның айылы чок чоруу болгаш кады ажылдажылгазы дәәш делегей комитединиҢ хуралы болдунуҢ ажылын доскан. Адаа херек кырында Европаның бүгү чурттарының национал комитеттериниҢ делегациялары киришкен. ХуралдыҢ киржикчилериниҢ кичәәнгейинин төвүнге чепсегленишкинни дүжүрер болгаш чавырлышкынны ханыладыры дәәш демиселче хөй-ниитини мөөнүүрүниҢ айтырыглары киргеН.

Санал-онал солчулгазының үеинде әләән каш делегаттар тайбыны болгаш айылы чок чорукту быжыглаар дәәш Совет ЭвилелиниҢ болгаш социалистиг дем каттыштырылгазының өске-даа чурттарының чайгылыш чок база чогаадыкчы угланышкыны-биле НАТО-нуҢ боо-чепсекти әндере будуреринче угланган политиказының аразында үндезин ылгалды демдегләәннер.

Бо чылдың март 2-де Бауман сонгулда округунуҢ сонгукчуларынга СӘБП ТК-ның Чиргине секретары, ССРӘ-ниҢ Дәәди СоветиниҢ ПрезидиумунуҢ Даргазы әш Л. И. БрежневтиҢ чугаазында илереттинген Совет ЭвилелиниҢ тайбың чаа саналдарын делегаттар бедик-биле үнелеп көргеннер. Пекиннин Барыын чүктүҢ империалистиг болүктери-биле сүлчәәзинин, амгы кыдат удуртукчуларның гегемонисчи чүткүдерин ол болүктернин күткүп турарының айылдыын әләән каш ораторлар айытканнар.

Сессияга чепсегленишкинни дүжүрери болгаш айылы чок чорук дәәш Европаның хөй-ниитизинин шуулганының дугайында делегей комитединиҢ әгелекчи саналын долузу-биле деткәән. Ол шуулганы бо чылдың октябрь 26—28-те Брюсселье чепсегленишкинни дүжүреринин сорулгаларын деткиринин неделязының аайы-биле әртти-рерин шиитпирләән.

Шуулганны янзы-бүрү күштериҢ— Европа чурттарының, а ол ышкаш АКШ-тың болгаш Канаданың, өскәәр чугаалаарга, Хельсинкиге болган айылы чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле ниити-европейжи чөвүлел хуралдың бүгү киржикчилериниҢ политиктиг партияларының, хөй-ниити организацияларының киржири хостуг деп чарлаан.

Европаның хөй-ниитизинин шуулганынга чугаалажып көөр айтырыгларда чепсегленишкинни дүжүреринин, шериг чавырлышкынының болгаш айылы чок чоруктуҢ, боо-чепсекти әндере будуреринин сокеадырының айтырыглары, ядролуг чепсегленишкинни дүжүреринин, массалыг үзүткаашкынның чепсектериниҢ бүгү хевирлерин хоруурунуҢ айтырыглары, чепсегленишкинни дүжүреринин социал болгаш экономиктиг талалары киргеН.

А. БАЛЕВАНОВ.

ТИЛЛЯ-ТЕППЕ ТЕЙНИҢ ЭРТИНЕЛЕРИ

СОВЕТ БОЛГАШ АФГАН АРХЕОЛОГТАРНЫҢ УЛУГ АЖЫДЫЫШКЫНЫ ★ БУРУНГУНУҢ 20000 КААСТАЛГА КЫЛЫГЛАРЫ ★ КУШАН ХААН КҮРҮНЕЗИНИҢ БИЛДИНМЕС АРЫННАРЫ

Шинчилел сезону төөмзәәде-ле ССРӘ-ниҢ Әртемнер академиязының Археология институдунга солун медәә чедип келген. Ынчалза-даа совет-афган археологтуг каттышкан экспедициянын кыржикчилери Москвага әәп келген соонда оларның кылган ажыдыышкынының ужур-дузазын долузу-биле үнелеп көөр аргалыг болган.

Афганистанның Шибарган хоорайындан ырак эвесте Тилля-Теппе (Алдын тей) тейнин әдектериниҢ хаанларының алды хөөрүп тып алган. Оон 20000 хире алдын кааталга кылыгларын тыпкан. Оларның аразында бурунгу делегейниҢ урап чүүлүүн ховар чүүлдери бар болган. Ол хөй саныг тывылган чүүлдер хөрөк кырында өөренип көрдүмзәә теогу үеинге — Кушан хаан күрүнеиниҢ тургустунган үеинге хамаржыр.

Ол ажыдыышкын-биле баш удур танывзын көргеш, чүгле даңзы бижиктер-биле янзыбүрү чурттарның әҢ сураглыг специалистери ол ажыдыышкынны «үс чылдың тывылган чүүлү» деп адааннар.

Ук ажыдыышкын хөөртеп, таварылга болган ажыдыышкын болган деп дораан чугаалап каалы. Бир эвес казыышкынның шолу бичии-ле биче турган болза, ол ажыдыышкын болбайн барып болур турган. Ынчалза-даа ажыдыышкын болган!

Шагда-ла чиде берген күрүнелериҢ болгаш улустарның изин Афганистанның сонгу районнарында совет болгаш афган археологтар ам он чыл дургузунда кады дилёп келгеннер. Ол черлер Бактриянын легендарлыг төөгүлүг областынга, АхеменидтериҢ бурунгу перси күрүнезиниҢ, Александр МакедонскийниҢ империязының составынга кирип турган болгай. Оон соонда маңаа грек-бактрия, а оон соонда күүлүг болгаш амгы үеге чедир хөй талаларда тывызыксыг Кушан хаан күрүнезин турган.

Хөөртеп доозулган ыдыг сезонда Археология институдунуҢ әртем ажылдакчызы Виктор Иванович Сарианидиге баштаткан экспедициянын мурнунга Кушанның төөгүзүбиле канчан-даа холбашаан сорулгалар турун турган. БистиҢ эрага чедир 1 муҢ чылдарның үеинде туткан хаанның ордузунуҢ азы дугаанының улуг комплекизи ажыттынган Тилля-Теппе тейге казыышкыннар үргүлчүлеваншаан турган.

Казын турган черниҢ әҢ-не кыдыынга, тейнин әдәәнге баштайгы хөөрү болгаш оон хөй саныг алдын чүүлдерин тып алгыжеге чедир ажыл болдунуҢ әәлчәә-биле чоруп турган. Ол тып алган чүүлдерин бистиҢ эраның әгезинде салган деп доктааткан.

Хаанларның үптеттинмәә хөөрлерин тып алыры дәәрге, янтизи-биле алырга улуг, ховар чүүл болур. А маңаа дәәрге баштайгызының соонда ийгиган, оон соонда ушкуу... алдыы кестүн келгилээ! ОларниҢ кайызы-даа бодап четпес байлактар-биле кайгаткан.

Алдын кааталгалар өлгеп кижиге катай кедиргеН хөөртериҢ саны-биле үш каът кыдыр чытканнар. Пестерлеи кандыг-даа чүве артпаан, ындыг болганда кол-ла нарын чүве чүл дәәрге, кандыг хөөке кандыг кааталга чүүлүн кадап каан турганын тодарадыры болган. Улуг эвес шолге ол чүүлдер — толдар, эгин-әәштер, билзектер, өөктер, дыргактар, пекторальдар, билектәәштер, доңгалар, бижектер, курлар, овалдайлар болган. Оларның хөй кезиин үнелиг болгаш кылымал даштар-биле хаастаан, а чамдыктары — кааталганың әзулуг ховар чүүлдери болур. Тергиин эки кааталга чүүлдери дириг амытаннарны, әр, хөрөзжен бурганнарны, дайынчыларны болгаш музыкантыларны көргүскен. ИдиктиҢ бичии өөкүгежиле мырыңай бүдүн чурук бар болган: арамланга домей чалгынныг дириг амытаннарны төргөлөөн төрге кырында үгек алаанда олурар янзын көргүскен. ХөөрлериҢ бирәәзинидей мырыңай-да АндерсениҢ тоолунда ышкаш алдын ыышчыгашты тып алган.

Ол кааталгаларның кайызы-даа делегейниҢ кандыг-даа музейиниҢ чоргааралы болу берип болур. А олар шуптузу бурунгу үениҢ чогаалдарының ховар болгаш әҢ улуг чыылдазы болган.

Ол ажыдыышкын делегей культуразының үнелиг чүүлдериге чүгле кайгамчык немелдеви берген эвес, харын оон делегейниҢ әртеминге ужур-дузазы кончуг улуг.

Кушан күрүне Рим империязы азы Парфия ышкаш ыдыг улуг чораан, ынчалза-даа ону чедир ам-даа өөренип көрбәән. Кушан айтырыын әртемденнер ам 200 ажыг чыл дургузунда өөренип келгендаа болза, Кушан хаан күрүнезиниҢ дугайында билиннис ам-даа әәәш. БистиҢ эрамыстың әгезинде оон тургустунун келгениниҢ дугайында чүүҢдаа билбес бис.

Кошкун улустарның чаалаан алганы трек-бактрия хаан күрүнезиниҢ орнунга чаалаан алган аймактарын тургусканы хамаарышпас бөш пөйа күрүнелери чүс хире чыл дургузунда турун келген. Кушан аймактың ооны оларны каттыштырган, а оларны кулданыр алган баштайгы кушан хаан-даа болу берген чадавас. Бурунгу кыдат чыл демдегледеринде ышча деп бижәән. Оон соонда кылган шинчиледдер ол медәәлерге барык-ла чүүҢ-даа немевәән.

Хөөртеп баштайгы кушанларның тыптын келгениниҢ, ажылының болгаш садыг харылзааларының, чуртталгазының база культуразының дугайында, оларга өске улустарның салдарының дугайында хөй муҢ хөөрөчиледдер тывылган.

Чижәәләәрге, кушаннар болза скиф-сармат уктуг улус чораан, олар тараачыннар эвес, а малчыннар болгаш аңчылар чораан, оларның культуразынга бактрия, грек, инди культуралар улуг салдарлыг болган дәәрзин шинныы-биле ам бадыткан болур. Мурнунда билдинмес чораан ол күрүненің төөгүзүн уламна долузу-биле билин ап болур өске-даа материалдарны эртемденнер алган.

Хөөртеп тывылган чүүлдер шак ыдыг байлак материалды берген. Ол тей-биле кожа турган хоорайга чурттап турган кушан хаанларны хоорждер черн чажыт болганының ужурунда ол тывылган чүүлдер хөөртеп болган.

Хөөр барының даштыкы болгаш иштики демдектери ам чок болгаш мурнунда-даа турбаан: тейниҢ эдәәнде чүгле оргу шол бар. Ыдыг чорук мурнунда археологтарга таварышпайн чораан. Кушан чагырыкчылар оларның буруиларының хоорлерин үптеп каантар деп корпун турганнар боор. Ыдыг чорук бурунгу шагда хөй удаа бооп чораан. Ынчангаш олар ол хоорлерин боттарының кады чурттап чораннарындан безин чажырыкканнар.

Алдындан кылган кааталга кылыгларының ховар чыылдазы Афганистан Демократтыг Республиканың байлаа болгаш Кабулдун национал музейиниҢ кааталгазы болу берген.

С. МУТОВКИН.
СӘТА-ның корр.

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАДЫРДА

Номчуларның республика конференциязынга үткүштүр

Тыва АССР-ниң номчулар ниитилели тургустунга-ла үр болбаза-даа, ниитизи-биле чамдык ажылдар кылдынып турар. Чер-черде оон салбырлары тургустунгулаан. Оларның ажылынга культура албан черлериниң ажылдакчылары идепкейлиг киржип, улуг дузаны чедирип турар. Ниитилелдиң кол сорулгазы болза, номга ынактарның санын көвүдедип, оларны ниитилелге хаара тудуп, номга ынак бооп, ону камнап кадагалаарындан эгелээш, чонуң калбак массазынга пропагандалаарынга чедир улуг ажылды чорудары болур. Ажылчы чонуң идейполитиктиг, күш-ажылчы болгаш төлептиг аажы-чаң талазы-биле кижизидилгезинге, угаан-медерелдиң сайзыралынга номнуң ролю улуг. Амыдырал хөй талаларлыг. А ном дээрге амыдыралды көргүскен боор болгаш, ол хамыктың мурнунда амыдырал дугайында билигни номчукчуга бээр. Ынчалгаш улуг-даа, биче-даа кижилерни чечен чогаал номнарын номчуурунче, аңаа ынак болурунче хандыдары — чаагай херек.

Бо талазы-биле номчулар ниитилелиниң чамдык район организациялары эки, хөй талалыг ажылдарны кылып чорудуп турары өөрүнчүг. Чижээ, Каа-Хем районнуң номчулар ниитилели (даргазы Н. Латкина) ында партия болгаш комсомол организациялары база библиотекалар-биле кады бир демниг ажылдап турар.

Көдээ ажыл-агый литературазын пропагандалаар талазы-биле ажылдарны районда өйшаанда кылдынып турар чугула ажылдарга холбаштырар. Номчулар ниитилелиниң Каа-Хем район организациязының ажылды мынчаар чорудуп турары эптиг болгаш ажыктыгдаа. Күску, часкы хову ажылдарының үезинде механизаторларга ном делгелгелерин болгаш лекция, беседаларны организастап турар. Өй-өйлеп, план ёзугаар «Көдээ ажыл-агыйга — амгы үениң бедик бүдүрүкчүлүг техниказы», «Көдээ ажыл-агый культуралларының дүжүткүрүн бедиери—механизаторнуң кол сорулгазы», «Көдээге механизатор — чедишкиннериң организакчызы» дээн ажылыг темаларга литературлуг сайгарылгаларны, лопчу тайылбырларны кылыр.

«Тараа — чурттуң салымхуузу», «СЭКП ТК-ның июль Пленуму — коммунизм дээш демиселге төөгүлүг болуушкун» деп тематиктиг кежээлер солун эрткилээн. Ниитилеллиң район организациязы дүжүт ажаалдазының үезинде хову турлагларынче үнүүшкүннерни доктаамал организастап турар. Барган черлеринге «Санбюллетеньнерни», хана солунларны үндүрүп берип турар. «Көдээ ажыл-агый талазы-биле чаа номнар» деп доктаамал турар делгелге бар. Ону чаарбижээш аскылаан.

Ол ышкаш Таңды районнуң номчулар ниитилелиниң (даргазы Н. Леонова) салбыры база багай эвес ажылдап турар. Ында ном, сеткүүл делгелгелерин организастап чорударынче кол кичээнгей салдынган. Фермаларның болгаш бригадаларның кызыл-булуңнарында СЭКП ТК-ның Пленумнарының шиитпирлерин чон ортузунга пропагандалаар талазы-биле улуг ажылдарны кылып чоруткан.

Кызыл районнуң библиотекарьлары болгаш номчулары «Номчукчу бүрүзүнге — ниитилел-политиктиг ном» деп девизтиг адаа-биле солун ажылдарны организастап чорудуп турар. «Көк-Тей» совхозтуң ажыл-ишчилеринге «Коммунизмни тургузуп тур бис» деп ниитилел-политиктиг номчулганы организастаан, оон ыңай, «Совет амыдыралдың овур-хевириниң дугайында кандыг литература номчуурул» деп библиография сайгарылгазын кылып чоруткан. Көк-тейжилерниң оон-даа аңгы кылып чорудуп турар солун, ажыктыг ажылдары эвээш эвес.

Найысылал Кызылда «Өңнүк» ном магазинниң ажылдакчылары ном делгелгелерин болгаш чогаалчылар-биле ужуражылгаларны доктаамал организастап турар. Бир организастаан кежээге «Өңнүктүң» ажылдакчылары чечен чогаал номнарын ортумаа-биле бир муң рубльден эвээш эвести садып сайгарып турар. Комсомолдуң юбилей хүннеринде олар Бии-Хемниң, Монгун-Тайганың, Бай-Тайганың, Барымын-Хемчиктиң болгаш өске-даа районнарның малчыннарынга аалдап барып, литература пропагандазын чоруткулаан. Ол ажылды олар ам-даа уламчылаар.

Чамдык чижектерден ап көөрге, номчулар ниитилелинде эдерип болгу дег, арга-дуржулгазын шиңгээдип ап, тарадып боор ажыктыг чүүлдер бар-дыр. Оон-биле чергелештир бистиң ажылывыста четпестер эвээш эвес. Чер-черде чыгдынган ажыктыг, мурнакчы арга-дуржулганы өөренип, калбаа-биле нептередип турган, бар четпестерни дарый чайладыр дээш дидим, демниг ажылдаар ужурлуг бис.

М. ЯКУШЕВА,
Республиканың номчулар ниитилелиниң харыысалгалыг секретары.

Янзы-бүрү МЕДЭЭЛЕР

УРУГЛАРГА БЕЛЕК

Барыын-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери Делегейниң уруглар чылынга күш-ажылчы белектерлиг ужуражыр дээш хемчегларни ап турар.

Бо чылдың апрельдиң баштайгы чартыында Кызыл-Мажалыкка уруглар тураскааткан байырлыг митингилер, уран үүл көрүлделери болур. Аңаа киржир дээш районнуң школалары, уруглар садтары, ясли-лери белеткенип эгелээн. Оон аңгыда школа назыны четпээн бичии уругларга тааржыр идик-хептериниң, ойнаарактарның болгаш номнарның делгелгезин организастаар болгаш уругларга кинофильмнер неделязын чорудар.

«Хемчик» совхозтуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчылары Эрги-Барлык ортумак школазынга 300 кубометр оттулар ыяшты белеткээш, оон өртээ-биле школа библиотеказынга номнар садып бээр кылдыр шиитпирлээн.

Районда уруглар хүнүнге тураскааткан ажылдарны хөрээженнер чөвүлелдери чорудуп турар.

Б. ДЕЛЕГ-ООЛ.

• • •

СОНУУРГАДЫВЫС

Хандагайтының суд, прокуратура, милиция ажылдакчылары Кызыл-Тей суургa оюн көргүзүп чорааннар. Концерттиң көргүзүглери утка-шынарлыг, солун болган. Хылдыг хөгжүм ансамблиниң күүселдезин көрүүчүлер үнелээн. Ш. Шожут, Д. Монгуш оларның ырлаары солун, хөглүг, каттырынчыг шоодуг номерлер программада база кирген.

К. КАРА-САЛ.
Өвүр район.

• • •

КРАСНОЯРСК

Красноярск хемчээлиниң талазы-биле Сибирьде үш дугаар хоорай. Сөөлгү 40 чылдар дургузунда оон чурттакчы чону беш катап өскен болгаш ам 800 муң чеде берген.

Красноярск 1978 чылда 350 харлаач. Ам ында машина тудуушкунунуң, химияның, металлургияның болгаш өске-даа 118 бүдүрүлге черлери ажылдап турар.

Красноярск тудуг хемчээлиниң талазы-биле Сибирь хоорайларының арызында көскү черни эзлеп келген. Оон хөй-хөй тудугмонтаж организациялары чылдың-на бир миллион рубльди шиңгээдип ап турар. Хоорайның чурттакчылары үүгле эрткен чылын бешин 15 муң бүгү талабиле таарымчалыг квартираларны алган.

Ол хоорай 11 муң гектар черни эзлеп турар, оон кудумчуларының болгаш проспектилериниң узуну 720 километр четкен. Черни камныг ажыглаза эки дээрзи амдыгаештан билдинип эгелээн. Ынчангаш 16 ыаыт бажыңнар тудары чаңчыл бооп бар чыдар. Оон-биле чергелештир хоорай Улуг-Хемниң серкин салгынныг эриктеринден, ногаан ыяштыг чөрдерден ыравайн турар.

1979 чылдың бүдүүзүнде хоорайның беш дугаар театры—операның болгаш балеттиң театры ажыттынган. Сентябрьда уран үүл институдунуң (Красноярскиниң тоску өөредилге черинин) болгаш хореография училищезиниң эжии ажыттынган. Хоорайның симфониктиг оркестри баштайгы концерттерин көргүзүп эгелээн. Бо бүгү дээрге 20 кинотеатрларга, үүс ажыг библиотекаларга, он-он культура ордуларынга, хөй санныг спортчу комплекстерге болгаш дыштанылга баазаларынга немей кылган үүлдер-дир.

Б. ИВАНОВ,
ПМА-ның корр.

УРАН ЫРЫ, ЧЕЧЕН СӨС-ДАА

Адырлар аайы-биле профэвилел обкомнарының бот-тывынгыр уран үүл көрүлдези уламчылап турар. Амга чедир эмнелге, күрүне албан черлери, көдээ ажыл-агый, автотранспорт обкомнарының ажылдакчыларының бот-тывынгыр уран үүл көрүлделери болуп эрткилээн. Эрткен дыштаныр хүннерде көдээ ажыл-агый обкомунуң ажылдакчыларының уран үүл көрүлдези болган. Көрүлдеге он коллектив киржип, уран талантызын чонга бараалгаткан.

Үш үүс ажыг бот-тывынгыр артистер аңаа киришкен. Адырлар аайы-биле эткен бо көрүлдеге Барыын-Хемчик районнуң № 1 БМК болгаш Кызылдың районнар арызының «Сельхозтехника» коллективи бир-ле дугаар киришкеш, эки түннелдерлиг болган. Көрүлде ниитизи-биле районнарда бот-тывынгыр уран үүлдүң өзүп турарын көргүскен. Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг», «УТКА 25 чылы», Бии-Хемниң «Кызыл тараачын», Кызыл районнуң «Тиилелге» совхозтарының бот-тывынгыр уран үүл коллективтери массалыын, күүседикчи, чогаадыкчы мергежилиниң өскенин бадыткап, солун, утка-шынары бедик программалар-биле көрүлдеге киришкеннер. Ол коллективтериниң уран үүл удуртукчулары Каздыр-оол Бегзи, Марк Оюн, Байыр-оол Чодураа болгаш Мара Чигден оларның идепкейлиг, кызымак, чогаадыкчы ажылын айтыры чугула. «Ак-Туруг» совхозтуң бот-тывынгыр уран үүл коллективиниң киржикчилери алды харлыг чаштан алдан харлыг кырганнарга чедир алдан ажыг кижи болган. Көрүлдеге киржип келгей коллективтерден эн-не хөй киржикчилиг коллектив «Ак-Туруг» совхоз болган.

Түннел концертке ол коллективтен эн-не хөй номерлер кирген, өртектиг белектер болгаш дипломнар-биле шаннатканнарның саны база ол коллективте хөй болган. «Кызыл тараачын» совхозтуң коллективи бо удаада түннел концертке база хөй номерлерни бараалгадып, өртектиг белектер база дипломнар-биле шаннаткылаан.

Көрүлдеге бо ийи коллектив шылгараан. Тематика, утка-шынар, мергежил талазы-биле ук коллективтер эн-не шыыраа болганнар. Ынчангаш олар хөй жанрларга бирги чергенин дипломнарын хөй-биле чаалап алганнар.

Адырлар аайы-биле профэвилел обкомнарының бот-тывынгыр уран үүл көрүлделери уламчылавышаан. Дараазында садыг болгаш кооперацияның, тудугнуң, коммунал ажыл-агый профэвилел обкомнарының бот-тывынгыр уран үүл көрүлделери болур.

Б. КЕНЕШ.

ЧУРУКТАРДА: «Ак-Туруг» совхозтуң холушнак оркестри; «Кызыл тараачын» совхозтан Лаэо Монгуш күүселде үезинде.

А. ЗАЙЦЕВТИҢ фотолары.

ОРГАНИЗАСТЫГ ЭРТКЕН

Бо чылдың январьда болуп эткен Бүгү-эвилелдиң чон чизези—политиктиг болгаш улус ажыл-агыйжы ханы ужур-уткалыг кампания болган. Бо улуг харыысалгалыг ажылды организастыг, бедик деңнелге эрттирери күрүнеиниң статистика органнарынга, хөй-ниити чизечилерге улуг харыысалганы онаап турган.

Күрүненің статистика органнарының удуртулгазы-биле, Кызыл хоорайның албан организацияларының дөрт киржилгези-биле 1979 чылдың чон чизези Кызылга бедик деңнелге чедишкиннинг доозулган. Хоорайның чонунуң чизезин чорудары-биле үш чизе салбырын тургускан турган. Хоорайның бүдүрүлге, албан организацияларының хөй кезии ол салбырларга боттуг дузаны көргүскеннер. Чизе салбырынче чизе кылыры-биле бедик билиглиг кадрларны чоруткулаан. Хоорай Совединиң күүскомунуң тургускан графигин ёзугаар дежурныйлаар машиналарны база доктаамал чорудуп берип турган. Ынчангаш салбыр бүрүзү шыырак билиглиг, четчир санныг чизечилер-биле хандыртынган турган. Хоорайның чизезин чорударынга 230 чизечилер ажылдаан. Олар янзы-бүрү мергежилдиң кижилери.

Бо чылдың чизези мурнунда эртип турган чон чизелериндеи улуг ылгалдыг бооп турар. Чүл дээрге чизениң анкета-майының электроннуг саналга машиназынга ажылдап түннээр сорулгалыг. Ынчангаш ол чизе майыны дыка нарын, хөй санныг тускай демдеглелдерден тургустунган. Ындыг нарын чизе майыны шын долдурарынга тускай мергежил негеттинери билдингир. Ону күүседир сорулгабиле чизе кылыр бүгү кижилер тускай программалыг семинарга өөредилгени эткилээн. Ынчангаш ажылдың түннели багай эвес болган.

Хоорайның чизе салбырларының ажылдакчыларының аразында чизе чорударынга чаңгыс эвес удаа киржип келген арга-дуржулгалыг-даа кижилер, ол ажылды бир дугаар кылып турар аныяк өөлдар, уруглар база бар турган. Ынчалза-даа оларның кызымак, ак сеткилдиг ажылдаанын демдеглээр апаар. Салбыр эргелекчизи Сергей Омеленчук, оон дузалакчызы Александр Луценко, инструктор-хынакчылардан Н. Н. Велемицына (телевидение, радиодамчыдылга комигединиң ажылдакчызы), В. П. Маношина (Чырыдыышкын министерствозунуң ажылдакчызы), Д. И. Чыдым («Шын» солун редакциязында корреспондент), А. М. Кытманов (сүт комбинадының ажылдакчызы) эки санакчы-чизечилер бооп ажылдап турган. Тываның көдээ ажыл-агый техникумунуң сургуулдары кызымак, эки ажылдап, багай эвес шынарлыг материалдарны дужааганнар.

Чизе чоруп турар үеде чедир кылдынмаан үүлдер база тургулаан. Чамдык организацилларның, бүдүрүлге черлериниң удуртукчулары чизе салбырларынче кадрлар чорударындан база автомашиналар бөзринден шуут ойталап турган таварылгалар бар. Чизе кылып турган кадрларның аразындан шынары куду, негелдеге дүүшпес материалдар (чизе майыы, янзы-бүрү формалыг бланкалар) дужааган таварылгалар тургулаан. Ол материалдарны катап эде кылыр ужурга таварышкан, аңаа хөй үе-шак чарыгдалы болганы билдингир.

Амгы үеде чизе материалдарын негелде ёзугаар долдуруп түннээш, долу отчёт, түннелдерни кылгаш, республиканың Статистика эргелелинде дужааган. Ол майыктарны ында специалистер хынап көргеш, чүүлдү электрилиг саналга тептеринче чорудар.

1979 чылдың чон чизезиниң түннели, сан-фактылары улус ажыл-агыйының хөгжүлдезин планнаарынга ажыглаттынар. Ол ышкаш дараазында беш чыл планын ажылдап кылырынга ону долузу-биле ажыглаар.

К. САТ,
хоорайның чизе салбырының ажылдакчызы турган.

·СПОРТ·СПОРТ·

КУБОКТУГ КЕЛГЕН

Донда Ростов хоорайга дүлей уругларның тускай школаларының аразында стол теннизинге Бүгү-россия маргылдаазы болуп эткен.

Бо маргылдаага Россия Федерациязының крайларындан, автономнуг республикаларындан, областарындан, Москвадан, Ленинградтан 34 команда киришкен. Тываның спортчу адын республиканың дүлей уруглар школазының сески классчызы Радик Сержи, бешки классчызы Сергей Ооржак, алдыгы классчызы Лида Сат составтыг команда камгалап чораан.

Командаларны дөрт бөлүкке үскен. Бистиң спортчуларывыс бодунуң бөлүүнге бирги черни алгаш, түүнел оюнларга киржир эргелиг болган. Түүнел маргылдаага 8 команда киришкен. Тываның командазының кежигүннери эки ойнап билириг көргүскеш, чеди ужуражылгадан алдыны удуп алгаш, Россия Федерациязының чемпиону болган.

Оолдарның аразында хууда бирги чер дээш маргылдаага 57 кижи ойнаан. Аңаа Сергей Ооржак бирги черни ээлээн. Уруглардан 34 кижи ойнаан, бистиң төлээвис Лида Сат ийги черни алган.

Бистиң командага шилчиир кубокту, бирги чергениң дипломун, тураскаалдыг вымпелди тывыскан.

Е. МАНЗАНОВ.

БАШТАЙГЫ БАЗЫМНАР

1979 чылдың спорт сезону эгелээнинден бээр үш ай бичии ажыг үе эткен. Бо аразында Тываның аныяк могелери бүгү-эвилел, бүгү-россия зона маргылдааларынга киржип, багай эвес түүнелдерни чедип алганнар.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. И. Серов аттыг шаннал дээш Кемерово областың Белово хоорайга эткен бүгү-эвилел маргылдаазынга киришкен бистиң оолдарывыс Улуг-Хемде Хайыракан суурнуң төлээлери Радик Намажап биле Оскал Кысыгбай шаннадлыг черлерни алган. Сибирь чемпионадынга киришкенперден беш оол шаннадлыг черлерни ээлээн.

Хостуг хүрешке Россия Федерациязының бирги чери дээш маргылдаа Калининград хоорайга эткен. Аңаа крайларның, автономнуг республикаларның, областарның 40 командазы киришкен. Бо улуг маргылдаага бистиң республикадан беш аныяк моге хүрешкен. РСФСР-ниң эң-не шыырак дээш аныяк могелери чыглып келген бо маргылдаага шаннадлыг черни алыры кончуг берге турган. Чүткүлдүг, тура-соруктуг хүрежип тургаш, 48 килограмм чедир деңзиге Барыын-Хемчикте «Барлык» совхозтан келген Александр Доржу ийги, 82 килограмм деңзиге Кызылдың төлээзи Александр Попов үшкү черлерни ээлээн. Бо ийи моге Совет Эвилелиниң бирги чери дээш болур маргылдаага киржиир-биле белеткенин турар. Ол маргылдаа бо айның ортан үезинде Белоруссияның пайысылалы Минскиге эртер.

В. ОЮН,
Тыва АССР-ниң аныяктар аразында улуг тренери.

КАЖАН, КАЯА?

Шыырааа талазы-биле делегейниң эзлчеглиг чемпионадының 1979 чылда эртер зоналар аразының маргылдааларынга кымнар киржири, кажан, каяа болуру тодаттынган. Ол маргылдаалардан эр болгаш хөрээжен улустуң 8 кордакчыларының аразынга 1980 чылда эртер маргылдааларының 6 киржикчилери илерээр. Эр улустуң зоналар аразының ийи маргылдаазының бирээзи СССР-ге, Юрмалиге сентябрь 4-тен октябрь 4-ке чедир эртер. Делегейниң шыырааа федерациязының бюрозунуң (ФИДЕ-ниң) хуваалдазын ёзугаар аңаа 19 кижи ойнаар. Олар дээрге (дамзы ёзугаар) — Л. Полугаевский, Б. Ларсен (Дания), М. Таль, В. Горт (ЧССР), З. Рубли (Венгрия), Л. Кавалек (АКШ), Л. Любоевич (Югославия), Г. Кузьлин, В. Цешковский, Э. Майлс (Англия), Ф. Георгиу (Румыния), А. Адорьян (Венгрия), Д. Тарьян (АКШ), Р. Эрнандес (Куба), С. Буазис, Ф. Тройс (Бразилия), Р. Родригес (Филиппины). Оон аңгыда аңаа Барыын Европаның № 2 зонаның май-июльда эртер зона маргылдаазының үш тиилекчизиниң бирээзи болгаш Бразилиядан база бир шыырааачы ойнаар.

Зоналар аразының база бир маргылдаазы Бразилияга, Рио-де-Жанейрога сентябрь 22-ден октябрь 22-ге чедир эртер. Аңаа Л. Портиш (Венгрия), Я. Тимман (Голландия), Э. Мегинг (Бразилия), Т. Петросян, Ю. Балашов, Д. Сакс (Венгрия), Р. Вагнян, Я. Смейкал (ЧССР), Б. Иваков (Югославия), Э. Порре (Филиппины), Д. Владимирович (Югославия), Г. Гарсиа (Куба), Г. Ремсдейк (Бразилия), Л. Бронштейн (Аргентина), К. Харанди (Ирак), И. Хеберт (Канада) база үстүнде адаанывыс зона маргылдаазының үш тиилекчилериниң ийизи болгаш АКШ-тың база бир шыырааачызы ойнаар.

Ам-даа эртээн зона маргылдаазының киржикчилериниң аразында Р. Хюбнер (ГФР), У. Андерссон (Швеция), Ф. Олафссон (Исландия) болгаш өскелер-даа бар болгай.

Зоналар аразының маргылдааларының үш-үш тиилекчилери, Б. Спасский, В. Корчной олар — шупту сес кижи—делегей чемпиону-биле матчыга ойнаар эрге дээш кордакчылар маргылдааларын эрттирерлер.

Эр улустуң Рио-де-Жанейрога маргылдаазы-биле деңге аңаа хөрээженнериниң зоналар аразының маргылдаазы эртер.

Хөрээженнериниң зоналар аразының маргылдаазының киржикчилериниң хөй кезиниң аттары билдингир, оларның аразында совет он шыырааачы бар: Е. Ахмыловская, И. Александрия, Е. Фаталибекова, В. Козловская, И. Левитина, Н. Гурвелиш, М. Литинская, М. Рапиину, Т. Затуловская, Н. Иоселиани.

Делегейниң чемпиону ат дээш эзлчеглиг матчылар 1981 чылда эртер.

(СЭТА-ның корр.).

ТВ

АПРЕЛЬ 11-ДЕ

БИРГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

10.00 — «Ye». Информастыг программа. 10.40 — Эртенги гимнастика. 11.05 — Мультфильмнер программазы. 11.35 —**«Строговтар».** Хөй сериалыг уран-чечен телефильм. 5-ки серизазы. 12.40—**«Кино аян-чоруктар клуву».** Дамчыдылганы Ю. А. Сенкевич чорудар. 13.40—Медээлер. 13.50—16.00—Чашсар. 16.00—Медээлер. 16.20 — **«Сээц күш-ажылын — сээц бедиңи»: «Маадыр-биле кожа», «Северянка», «Кара-каттыг чечектери».** 17.00 — **«Төрээн бойдус».** 17.25—**«Дагдыныкчы».** Телеочерк. 17.55 — Страховиц хоорайының (Польша) чүк соортур автомобиль заводунуң ансамблиниң концерти. 18.25—**«Шыпар—кол угланымышкын».** Дамчыдылганы СЭКП ТК-ның кежигүнү, Украинаның КП-ның Львов обкомунуң бирги секретары В. Ф. Добрик киржир.

КЫЗЫЛДАН

18.40—Телемедээлер. 18.50—**«Уузучу контроль».** Дамчыдылга. 19.20—**«Юлгуе болгаш Юлия чаңгыс эң-сеткилдиг».** Мультфильм. 19.25—**«Амыдыралга кирип тура».** Дамчыдылга. 19.55 — Телемедээлер. 20.10—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.15 — **«Бүгүн делегейде».** 20.30—**«Сыддыстарже».** Совет ырның концерти. 20.55 — **Космонавтика хүнүнге турасскааткан байырлыг хурал.** Эвилелдер бажыңының колонналыг залында дамчыдылга. 22.30 — **«Ye».** Информастыг программа. 23.00—00.55—Футбол талазы-биле ССРЭ-ниң чемпионады. **«Динамо».** (Киев)—**«Динамо»** (Тбилиси). Киевтен дамчыдылга. Төөгенде — медээлер.

ИЙИГИ ПРОГРАММА

МОСКВАДАН

18.40—**«Харылаңар, горнистер!».** 19.10 — Документалдыг телефильм.

КЫЗЫЛДАН

20.15—20.50—Документалдыг фильмнер программазы: **«Союз»—«Аполлон», «Орбитага ужуражыышкын», «Дидим чеди кижи».**

агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бүгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аязыр, чамдык черлерге быскан хар чаар. Сонгу-барыын чүк угланымышкынныг хаттың дүргени секундада 9—14 метр чедер. Агаарның температураазы республикага 0—5, чамдык районнарга 9—14, Кызылга 2—4 градус соор.

Редактор
В. С. ШАРАВИИ

КИНО

АПРЕЛЬ 11-ДЕ

«НАНЫРАЛ»: «Хайгааралдан үндүрбе» 10.00, 11.50, 13.40, 15.30, 17.20, 19.10, 21.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Чингачгук—Улуг чылан» 9.30, 11.20, 13.30, 15.15. «Ырлан чоруур хөрээжен» 17.00, 18.45. «Чемпионнуң оглу» 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Кобра» операция» 15.00. «Бүгү чүве алыдашкан кижи» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Офицерлер» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

Редакцияның адреси: Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3, ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторуун 2-24-63, редакторуун орлакчызының 2-35-24, 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-35, секретариаттың 2-23-35, партийжи амыдырал болгаш совет тургузуг киллистериниң 2-37-13, пропаганда киллистиниң 2-31-75, культура киллистиниң 2-23-54, көдээ ажыл-агый киллистиниң 2-21-47, үлетөөр киллистиниң 2-22-64, чагаа киллистиниң 2-41-27, информация киллистиниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтериялың 2-12-45, солун келбейн баргаалда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17048. Чагыг № 990.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садылының талазы-биле эргелелиниң типографиязы (Кызыл, Щетинкин болгаш Кравченко кудумчузу, бажын № 1). ТС—00164